

ler, reji kolcuları idi. Bu sefer de kancılık işe kanştığından civar köylerde de rakipler çoğalmış ve onu takibe başlamışlardı. Bunun için günün birinde belki de bir pusuya düşürülebilirdi. Arkadaşı Hacı Mustafa'ya kendine iyice bağlamak fikriyle onun kız kardeşi Hatice'yi nikâhla almak istemiş ve nişanlanmışlardı. Lakin su uyur, düşman uyumaz derler. Babasının düşmanlarından Ayasuluk köyünden Mustav ile Kışla'dan Mustafacığın oğlu Süleyman birleşmişler, Mehmet'in nişanlısı Hatice'yi bir gece kaçırmaya teşebbüs etmişlerse de muvaffak olamamışlardı. Ne de olsa bu hareket Çakırcalı'nın oğluna karşı bir meydan okumaydı. Efe kendisine reva görülen bu hareketi ömrü boyunca unutamamış ve zeybek olunca bu iki adam korkularından Ödemiş'e kaçmışlar, Çakırcalı ölünceye kadar da kasabadan dışarı çıkamamışlardı. Mehmet Efe ise zeybek olduktan sonra bir gün Kışla köyünü basmış, Süleyman'ın köyde oturan beş erkek kardeşi ile analarını koyun keser gibi boğazlarından kesmiş, güya nişanlısının intikamını bu suretle almıştı! Çakırcalı Mehmet Efe Hacı Mustafa'ya enişte olmayınca çok kızmıştı.

Efe Nadire Hanım ile Evleniyor

Birgi bucağının Bayezitlar köyünden ve zeybeklerinden Hacı Eşkya adında bir adam vardı. Hacı Eşkya Çakırcalı Ahmet'le senli benli denecek derecede samimi dost idi. Çakırcalı Ahmet öldürüldükten sonra, Hacı Eşkya da oğlu Mehmet'le çok ilgileniyordu. Mehmet'in gençlikteki kıpırdak hayatı yukarıda geçmişti. Hacı Eşkya örlü bir adamdı, lakin ihtiyarlamıştı. Ne de olsa böyle adamların ne olur ne olmaz diye ilerisini düşünerek Mehmet gibi önünü ardını düşünmeyen gençlere ihtiyaç duymaları tabii idi. Bunun için Hacı Eşkya Mehmet'i evlad-ı manevi kabul etmiş, onu şimdiden sıkı fıkı kendine bağlamıştı. Aklı sıra kızı Nadire'yi ona verecek idi. Bu adamın kansı ölmüş, ondan üç kızı kalmıştı.

Hacı Eşkya'nın evinde beslediği Fatma adında yetişmiş bir kızı vardı. Kansı öldükten sonra ev içine dışarıdan yabancı bir kadın almaktansa Fatma'yi nikâhla almayı kurmuş ve onunla evlenmişti. Hacı evin düzeni bozuldu diye bu işi yapmıştı. Hacı Eşkya'nın yaşı oldukça ilerlemişti. Fatma ise gençti. Hacı Fatma'ya tatmin edemeyince o da ihanete sapsmış, Hacı'nın bedeli Kara Mustafa ile sevmişler, hadise meydana çıkınca da iki sevda genç korkularından köyden kaçmış ve Ödemiş'e gelip nikâhlanmışlardı. Bir de Ganime isminde bir çocukları dünyaya gelmişti. Hacı Eşkya muhitinde örlü bir adamdı. Bu iş ona çok dokunmuştu. Düşündü, taşındı, Kara Mustafa'dan ve Fatma'dan nasıl intikam alacaktı? Bir müddet bu iş üzerinde durdu, nihayet hatırına Çakırcalı'nın oğlu Mehmet geldi, üstelik Mehmet, Hacı'nın baba dostuydu. Bir gün onunla pa-

zarlıga girişti. Mehmet eğer bu Kara Mustafa ile Fatma'yi öldürürse Hacı Eşkya Mehmet'e hem küçük kızı Nadire'yi nikâhlayacak, hem de Çakırcalı'nın köyü civarında 32 dekar yüz sathındaki Hacı Hasan tarlası namıyla maruf tarlayı da kendisine verecekti. Pazarlık bitti, iki taraf böylece mutabik kalmışlardı. Mehmet daha zeybek olmamıştı, tütün kaçakçılığı yapıyor ve Hacı Mustafa ile daim uçta kayda dolaşıyorlardı. Hacı Mustafa askerliğini Arabistan'da yaparken kaçıp gelmiş bir asker kaçağı idi. Mehmet, Hacı Eşkya ile yaptığı pazarlığı Hacı Mustafa'ya sormuş ve ondan muvafakat aldıktan sonra Hacı Eşkya'ya söz vermişti. Bir miktar akçe de alınmıştı.

Kara Mustafa ile Fatma Nasıl Öldürüldü?

Çakırcalı'nın oğlu Mehmet şimdi Kara Mustafa'yi öldürmek üzere arkadaşları Hacı Mustafa ile yapacakları işin planını önceden şöylece hazırlamışlardı: Birgi'den iki kilo rakı getirtmişler, kendi köylülerinden ve ahbablarından Ahmet Köse'ye varmışlar ve "Ahmet akşam sizin evde bir eğlenti yapalım" demişler. Ahmet Köse'nin muvafakatını almışlar. Aynı köyden Kuru ile diğer (M) isimli genci de beraberlerine aldıktan sonra Ahmet Köse'nin evine gidip içmeye başlamışlar. Çakırcalı Mehmet ile Hacı Mustafa diğer üç arkadaşlarını sarhoş edip uyuttuktan sonra gecenin karanlığında Ödemiş'e gelmişler, Hacı Omer Aga mahallesinde Yağcı Bekir sokağında 13 numaralı evde kirada oturan Kara Mustafa'nın evine girmişler, karı koca uyurlarken her ikisini de koyun boğazlar gibi kesmişler, henüz ana sütü emmekte olan Ganime'yi öldürmemişler, anasının memesini ağzına vermişler ve bırakıp gitmişler.

Sabah olmuş komşuları Fatma'dan bir ses çıkmayınca şüpheye düşmüşler, o sırada küçük Ganime'nin feryatları şüpheleri daha ziyade arttırmış. İçeride bir kaza olduğuna hükmeden komşular toplanıp kapıyı açmışlar, feci manzarayı görünce gidip hükümete haber vermişler. Başta müstantik,²⁹ hükümet doktoru ve polis komiseri olmak üzere cürmü tespit etmişler. Ölülerin definine ruhsat verilmiş, küçük Ganime de ninesine teslim edilmiş.³⁰

Çakırcalı Mehmet ile Hacı Mustafa ise doğruca akşam içki içtikleri Ahmet Köse'nin evine dönüp arkadaşlarının yanlarına yatmışlar. Sabah olmuş, beş arkadaş uyanmışlar. Ahmet Köse misafirlerine sabah kahvaltısı tarhana çorbası ikram etmiş, sanki gece hiçbir şey olmamış gibi beş arka-

²⁹ Müstantik: Sorgu hâkimi (S.Y.).

³⁰ Bazı yazarlar Ganime'yi sonradan Çakırcalı Mehmet ile evlendirirler. Bu yanlıştır. Ganime hâlâ sağdır ve kiremitçi Mehmet ile evlidir.

daş gülerek, şakalaşarak Ahmet Köse'nin evini terk etmişler. Hadise ile ilgili olayın geri kalan kısmı ileride mahkeme faslında verilecektir.

Hükümet bu feci cinayetin tahkikatını Boşnak Hasan Çavuş'a havale etmiş, Hasan Çavuş da Çakırcalı Mehmet'in üzerinde durmuştu. Çünkü eldeki delil çok kuvvetli idi, ölenlerin Hacı Eşkiya ile ilgileri vardı. Mehmet de Hacı Eşkiya ile sıkı kıdı dost idi. Tamamlanan ilk soruşturmada Hacı Eşkiya maznun olarak istintak edilmiş ve tevkifine karar verilerek hapse atılmıştı (1312/1896).

Şimdi burada o günün adliyesi hakkında okurlarımıza bir fikir verebilmek için o sırada müstantiklikte geçmiş bir hadiseyi hükümet kahvecisi Osman Çelebioğlu'nun ağzından dinleyeceğiz:

"Bir gün hükümete bir maznun getirdiler. Müstantik, Küçük Agop denilen şahıs idi. Yanındaki polis komiseri Boşnak'tı ve benim yakın dostum ve hemşehrimdi, bunun için teklifsiz konuşurduk. Ben masanın orta yerinde dağınık bir halde bulunan yirmi sarı Osmanlı altınına baktım. Dalmıştım ve müstantik Agop'un maznuna söylediği sözleri de işittim. Komisere göz kırptım, gülerek söze ben de karıştım ve,

- Ben de hisse isterim Agop Efendi. Eğer vermezsen gider kaymakama söylerim, dedim.

Komiser söze karıştı ve Agop'a dönerek,

- Sav bu keratayı buradan, bu da nereden çıktı geldi, dedi.

Agop da masanın üstündeki altınlardan birisini bana uzatırken:

- Al haydi defol git buradan! dedi. Ben de oynayarak koş koş kahveye geldim."

Osman Çelebioğlu'na sordum, müstantik Agop maznuna, "Yirmi altın daha getir de bir adam daha öldür!" demiş. İşte o günün gayri Türk memurları hükümeti böylece çokertiyorlardı.

Hacı eşkiya maznun sıfatıyla böyle bir müstantikin huzuruna getirilmiş ve nezaret altına alınmıştı. Bir hafta cezaevinde kalmış, bilahere nakdi kefaletle tahliye edilmişti. Aradan bir hafta geçmemişti, bu sefer zaptiyeler Çakırcı'nın oğlunu aramaya başlamıştı. Zaptiyeler Mehmet'i kendi köyü olan Ayasuluk'ta tevkif edip hükümete getiriyorlardı. Lakin Mehmet o kadar soğukkanlılığını muhafaza ediyordu ki, profesyonel bir cani gibi zaptiyelerin önünde kollarını sallaya sallaya geliyordu. Mehmet kendisinden şüphe edilmemesi için böyle hareket ediyor, sanki işlenen cinayetle hiç alakası yokmuş gibi ağır adımlarla ilerliyordu. Mehmet'i zaptiyeler, zaptiye ağasına [yüzbaşı] getirdiler. O da sorgusu yapılmak üzere (vakit akşamüstü olduğu için) şimdilik cezaevinin üst koğuşuna hapsedilmesi emrini verdi. Mehmet önde zaptiyeler arkada cezaevi merdivenlerini çıkmaya başlamışlardı. Mehmet daha ilk basamağı basmıştı ki, kulağına yanık

bir ses geldi. Mahpushanede ufak bir cürümden sanık Çoban Çolak Ahmet ile Siyek'ten Balcı adlarındaki delikanlılar baş başa vermişler, Ödemiş'te o günlerde yeni söylenmeye başlanan az zamanda çok şöhret alan "Puline" türküsünü söylüyorlardı.³¹ Şimdi sözü burada Çoban Çolak Ahmet'e bırakıyoruz:

"Ben de herkes gibi yerimden fırladım ve pencereye koştum. Arkadaşım Balcı ile birlikte pencerelerden birisinin önüne vardık. Biz de Çakırcı'nın oğlunu görmeğe heveslenmiştik. Çakırcı'nın oğlu hakikaten vakur bir şekilde ve kaşlar çatık olduğu halde koğuşa girince herkesi ayakta bulmuştu. Koğuşta ne kadar insan varsa hepsi yeni misafire yer göstererek, 'hoş geldin Mehmet Efe!' diye iltifatta ve hürmette kusur etmediler. Çakırcı'nın oğlu beni tanırdı. Zaten ben de Yörtüktüm ve uçtan uca akraba da oluyorduk. Mehmet beni görünce şöyle takılmıştı:

- Ahmet türküyü ben geldim diye mi kestiniz, neden sustunuz?

- Hayır Mehmet, yine söyleriz. Hinci biraz yarenlik edelim de ondan sonra yine başlarız.

O dakikada ortalığı derin bir sükûnet kaplamıştı. Bir saat önceki gevzelikten eser kalmamıştı, herkes ciddileşmişti. Aradan günler geçti, Mehmet'in evrakı sorgu hâkimliğinde muamele görüyor ve Mehmet istintak ediliyor ve bu sorgu da uzuyordu. Sorgu hâkimi Büyük Agop, muavini

31 Ödemiş'te Halepli İskender adında bir şahıs vardı, Katolik mezhebiniydi. Kendisi unculuk, fırıncılık yapardı. Bu adam ırz ve namus düşmanı idi. Kendi mahalesindeki fakir bir Rum kızı olan Puline'yi para ile ığfal ederek aldatıp kirtlemiş idi. Bu İskender'in kayınpederi Hamparson da Ödemiş muteberanından sayılır. O günün hükümet erkânından çoğu onun evinden çıkmazlardı. O çağda mahkemede azalık eden müstantik Büyük Agop isminde bir Ermeni şahıs idi ve bunlar her daim berâberlerdi. Bu iş, bu iki adamın tesiriyle gürültüye gitmiş, hadise kapatılmıştı. Muhihi de Puline'ye acıdığından metnini aşağıya koyduğumuz türküyü yakmıştı. Bu iki Ermeni şahsiyetin hükümet nezdindeki teşebbüsleriyle o günlerde meyhanelerde söylenmesi yasak edilmiş bu türküyü, her ne kadar zaptiyeler, polisler vasıtasıyla men olunmuş ise de gençler dinlememişler ve her mahalde söylemişler, Puline'nin acılarına iştirak etmişlerdir:

Puline Türküsü

Evlerinin önüne de Pulinem aman taş ben olayım
Kömür gözün üstüne de Pulinem aman taş ben olayım
Güzeller içinde Pulinem aman baş ben olayım
Ne anam var ne babam var Pulinem
Yarım sokaklardayım

Evlerinin önü de Pulinem aman yaban asması
Dökülür yaprakları Pulinem aman kalır asması
Benim sevdiğim Pulinem aman Ödemiş yosması
Ne anam var ne babam var Pulinem
Yarım sokaklardayım

de Küçük Agop'tu. Bu soruşturma devam ederken bir gün cezaevinde şöyle enteresan bir hadise olmuştu:

Hapishaneye o günlerde Adagide'den genç bir Türk çocuğunu getirmişlerdi. Çocuk çok taze ve filiz gibi bir civandı, mahpuslardan bazıları onunla hem eğlenirler, hem de ona sulanırlardı. Koğuşta şehir küllhanbeylerinden iki kişi vardı. Biri Raşit P. İsmail, diğeri de M. İsmail'i, bunların sanatları kumarbazlık, dolandırıcılık idi. Hiç tek durmazlar, daima bir kavga ve hadise çıkarmak üzere şehir içinde kahveden kahveye dolaşır dururlar, bu kumar yüzünden hiç de kabahatleri eksilmez ve hapishaneden çıkmazlardı. Bu adamlar tabii para cihetinden de sıkıntı içindeydiler. Çünkü daimi bir işle meşgul olmadıkları gibi bir meslekleri de yoktu. Bunun içindir ki yiyecek gibi ihtiyaçları aşıkardı. O günlerde hapishaneyeye Adagide Rumlarından zengin ve kabadayı geçinen iki palikarya da getirilmişti. Bu İsmailler bu Rumlar'a yanaşmışlar, onlarla dost olmuşlar, beraber yiyip içmeye başlamışlardı. Hapishane hayatı gündüzleri böyle sade bir surette geçiyordu. Fakat geceleri tahtakurusundan uyumanın imkânı yoktu. Çünkü o çağda DDT ilacı bulunmamıştı. Cezaevleri sakinleri istisnasız azap içinde hayat geçirirlerdi. O gece gözünü kapayamayan uykusuz geçiren Adagideli genç, tatlı bir gündüz uykusuna yatmıştı. Berikiler de [Rumlarla küllhanbeyleri] Adagideli olduklarından kendi hemşhçerilerine şoyice bir muziplik yapmak ve hep beraber gülmüşmek uzusuna karılmışlardı. P. İsmail arkadaşları Rumlara işaretle ve yavaşaça:

- Bir parça pamuğu ateşle de delikanlımın burnuna sokuver bakalım! Ne yapacak, demişti.

Rum palikaryalarından biri derhal bir parça pamuk bulup bunu ateşle-di ve uyuyan Türk gencinin burnu deliklerinden birine tıkadı. Delikanlı sıçrayıp kalkmış, hadiseyi işleyenlerin de dördü birden kakkahaları salmışlardı. Genç delikanlı da bu azırlığı yapanların bu paryalar olduğunu sezmiş ve başı altında yastık yerine bulundurduğu pabuçlardan birini (sağ tek) Rum palikaryalarından gencine diğer tekini de yaşlısına havale etmişti. Delikanlı onları köyden tanyordu. Kendilerine koğuşta yüzlerce şahsın karşısında yapılan bu hakarete tahammül edememişler ve çok utanmışlardı. Müşevvik³² P. İsmail ise daha çok mahcup olmuştu. Çünkü bu işi tahrik eden oydu. Güya kırılan bu potu tamir etmek ve aziz dostlarını düşükleri bu fena mevkiden kurtarmak için ayağa kalkmış, genç delikanlıya bir tokat atmış ve üstelik de sövmüşü.

Çakırcalı Mehmet Efe beş on dakikadır devam eden bu komediyi sü-künle karşidan seyre dalmıştı. Delikanlıya reva görülen bu haksız haka-

rete tahammül edemedi. Hususiyile iki Rumun iki Türk dayanarak bir Türk genciyle bu suretle eğlenmelerini bir türlü hazmedemedi. Bu iş onun milli benliğini tahrik etmişti, dayanamadan hemen yerinden fırlayarak P. İsmail'in önünde kazık gibi dikildi ve,

- Ülen edepsiz herifler, o çocuğun ne kabahati var önce çattınız, bu yetmiyormuş gibi de dayanamadınız onu dövdünüz. Kerata, adam öyle dövülmez, deyip P. İsmail'in evvela sağ ve sonra da sol yanağına sırayla ve şiddetlice sırrak diye iki tokat yapıştırdı. Arkasına da iki tekme indirdi ve bir hayle de küfür savurdu!

Dörtlü parya hemen mukabele için ayağa fırlamışlardı. Çakırca'nın oğlu Mehmet Efe bunlara da görünürince içeride gürlütlü büyümüşü. Herkes Çakırca'nın oğlundan dayak yememek için pencerelere koşup şöyle bağışmaya başlamışlardı:

- Yetişverin, koşuverin, Çakırcanın oğlu içeride adam dövüyormuş!

Hapishane halkı pek haklıydı. Çünkü palikaryahılarla İsmaililer adam akıllı dayak yemişlerdi. Bu acı feryatları işiten zaptiyeler arasında hükümette bir fisiltı kopmuş, neredeyse hemen Boşnak Hasan Çavuş'a da bir adam çıkarılmıştı. Zaptiye ağasının yanında bulunan Hasan Çavuş hadiseyi duyunca elindeki Kafkas kurbacını sallaya sallaya ve arkasında Tahtakurusu denilen ve bu nam ile anılan zaptiye de olduğu halde cezaevi merdivenlerinden yukarı çıkmış, avazı çıktığı kadar bağırırken şunları söylemişti:

- Ülen çerata Çakırca'nın oğlu, yine mi rahat durmadın baban gibi, nasil olsa seni de ceberteceğim. Şindi içeri girersem seni (sana) çösteririm pezevenk!

Koğuşun içerisinden şu ses gelmişti:

- Gel seni bekliyorum kerata bakalım! Sen mi beni, ben mi seni öldürecek, bunu zaman gösterecek! Çakırca'nın oğlu sesini yükselterek devam etmişti:

- Zincirci [gardiyan] açiverin len kapıyı, gelsin bakalım şu keratanın elinden ne gelecek?

O dakikada hapishanede çıt yoktu. Birbirlerine dışlerini göstererek bir hayli dalaşmışlardı. Bereket versin kapının anahtarı gardiyanda imiş, o da tesadüfen kahve almak üzere çarşıya çıkmıştı. İş bu kadarla kalmadı, bir müddet sonra gardiyan Hacı Mustafa geldi. Araya zaptiye ağası yüzbaşı girdi, kaymakam makamından indi ve böylelikle muhtemel büyük bir hadisenin önüne geçilmiş oldu ve bir vaka daha çıkmadan, daha akşamdan Mehmet'i ihtiyati bir tedbir olmak üzere katiller koğuşu olan alt koğuşa aldılar. Kefaletle o hafta tahliye edilmiş olan Hacı Eşkya da Mehmet'e bir suikast tertiplenir korkusuyla kaymakamla mutabık kalmışlar ve bir yolu-

nu bulup onu İzmir cinayet mahkemesine naklettirmişlerdi. Ertesi günü maznun Çakırca'nın oğlunu iki zaptiye nezaretinde trenle İzmir cezaevine nakletmişler, hapislane müdürü bu yaman misafirini dördüncü ferhaneye almıştı (1313/1897).”

Bu dördüncü ferhane [koğuş] İzmir mahpushanesinde öteden beri ünlü bir koğuştur. Buraya öyle her maznun giremezdi, tanınmış kimseler alınır. Bu koğuşun sakinleri azılı, dişli ve hatırlı insanlardı. Hatta bu koğuşa aşağıda metnini verdiğimiz bir türkü bile yakılmıştı. Hasılı bu koğuş belalılar, maceraperestlerle dolu bir koğuştur.

Dördüncü Ferhane Türküsü

A kız sizin eviniz yüksek yayla yüzünde
Al uçkur belinde şalvar dizinde
Böyle kaş göz mü olur köylü kızında
Düşüm mahpushanelere yarar ağlarım
Dördüncü Ferhanede derdime yararım

Mahpushanenin önüne ben de yazdım postumu
Ben de bilemedim yarimi dostumu
Selam söyleyin yarime sakın bana küstü mü,
Duştum mahpushaneciye yarar ağlarım
Dördüncü Ferhanede derdime yararım

[Salih Küçük]

Çakırçalı Mehmet³³ Efe artık İzmir cezaevindedir. Orta boylu, tük naz vücutlu bu delikanlı, pos bıyıklı ve parlak gözleriyle derhal nazarları kendine çekmişti. Az zaman içinde hatırlılar arasında karışmıştı. Hemşehrisi Kaymakçılı Yusuf ile tanışık çıkmışlardı. Diğer ikinci hemşehrisi ve meslektaşısı Ödemiş'in Kazganlı köyünden Karaoğlan'dı. O da bütün kaçakçısı idi, birisini vurmuş o da bu koğuşa verilmişti. Bu üç hemşehri, bir parya halinde bağlamayı vurup aşağıdaki ağır oturak havasını söylediler:

33 Çakırçalı Mehmet Efe kısa boylu geniş omuzlu idi. Yürüyüşünde azamet ve heybet vardı. O da diğer zeybekler gibi giyinir, yalnız renk renk tabiat çiçeklerini taklit eden oyallı yazmaları fesine dolar, yarım metre uzunluğundaki püskülü sol omzundan öne doğru sarkıtırdı. Sirtına üzeri ipekten bükülmüş tehril ile işlenmiş ve yine tabiat çiçekleri taklit edilmiş Lyon çuha fabrikaları mamulatından has mavi bir camedan giyer, beline de halis Acem şalı sarar, üzerine de siyah sahtiyaandan yapılmış beş altı katlı bir silahlık kayışıyla sıkı sıkı tuttururdu ve bu silahlığın arasına sapı pırlantolarla süslenmiş gümüş kama ve yılan dili gibi zehirli bir hançer ile bir de tabancasını yerleştirirdi. Yürürken âdeti idi, daima ayak uçlarını yanlara açar ve topukları üzerini basar, garip ve kendine mahsus bir yürüyüşü vardı.

Ağır Oturak Zeybek Havası

I

Dam üstüne dam yaptım
Çıktım üstüne baktım
Fadimem gelecek diye
Çifte lambalar yaktım

II

Dama vardım dam susuz
Etrafları çayırırsız
Ellerin yarı gelmiş
Hani ya bizim hayırsız

Bu metnini verdiğimiz “Ağır Zeybek Oturak Havası”ndan sonra bilhassa Yusuf'un ricası üzerine Karaoğlan bazen de zeybek oyun havası çalmaya başlardı. Karaoğlan bağlamanın iki teline parmaklarıyla dokunduğça ve ara sıra bağına vurduğça o küçücük “lirik” saz sanki inim inim inler, karşındakileri coştururdu. Âdetti, oyuna ilk Çakırca'nın oğlu kalkardı. Mehmet Efe'yi yakından tanıyanlar bu civarda belki de Ege'de eşine rastlanmaz derecede güzel zeybek oyunu oynardı derler. Bunun içindir ki efe oyuna kalktı mı, bütün ferhaneler boşalmasına mahpuslar koşarak gelirler, onun oyununu seyre dalarlardı. Bu görülmeyecek bir oyun muydu? Çakırca'nın oğlunun zeybek oyunu oynarken yaptığı figürler dillerde desan idi. Bu oyunu gören ve seyreden kimseler parmaklarını ağızlarına götürürler, hayranlıklarını gizleyemezlerdi.

Çakırca'nın oğlu dokuz sayının üçünde oyuna hazırlık olarak başlar, yani üç adım atar. Bu oyuna hazırlıktır. Ve kollarını sallayarak gezinir, sıra diğer beş sayıya gelince kollarını yana açıp beş adım ileri atar. Onun kendine mahsus “figürleri” vardı. Ayakları sağa ve sola, ileri geri hareket ederken zeybek oyun ve havasının bütün erkekliliğini meydana vurur, dokuzuncu sayıda ise kollar yerlerine iner ve ayaklar da birleşirdi. Böylece figürü dokuz sayıda tamamlamış olur ve ikinci figüre başlardı. Bu figürler sayısız kereler devam ederdi. Oyunun uzaması onun zevkine kalmış bir işti. Figürler bazı kere beşte biterdi. Bazı defalarda ise yirmiyeye kadar çıktığı olurdu. Hele II. Abdülhamid'in cülusu veya doğum yıl dönümlerindeki mutat şenliklerde o günün şerefine ferhaneler boşalır, dışarıdan müdürün tedarik ettiği çifte davul ve zurnalarla oyunlar oynanırdı. Başta hapislane müdürü Nuri Bey olmak üzere, hapislane sakinleri ve en kabadayı geçirenler bile Mehmet Efe'ye gelip o günün şerefine bir kerelik daha zeybek oyunu oynamasını rica ederlerdi. O da umumi arzuyu kırmaz, onları memnun etmeye çalışırdı.

Çoğu zaman öğle yemeklerinden sonra Yusuf ile Çakırca'nın oğlu bir kenara çekilirler, Ödemiş'e dair muhabbet ederler ve yanlarına da kimseyi kabul etmezlerdi. Bu yarenliklerin çoğu Ödemiş pehlivanlarına dair olurdu. Çakırca'nın oğlunda bu pehlivanlık merakı o kadar had bir dereceye gelmişti ki, Yusuf'tan başka da her kim olursa olsun bir ahbab ile konuştu

mu, sözü döndürür dolayısıyla pehlivanlığa getirirdi. Ona bu merakı aşıl-
yan amcası Çoban Kara Mahmut pehlivandı. Kara Mahmut Ödemiş'te sa-
yılı pehlivanlardandı. Mehmet'i güzel yetiştirmiş ve ona birçok da oyun
göstermişti. Babası Ahmet Efe ona küçük yaşta zeybeklik icaplarını öğre-
tirdi. Babası öldükten sonra da amcasından pehlivanlık dersleri aldı. Kara
Mahmut bu kardeş oğlunu bu suretle yetiştirirken pehlivanların piri Haz-
ret-i Hamza'nın menkıbelerinden bahseder, onun çok cesur ve yiğit bir
insan ve tuttuğunu koparıp atan bir kahraman olduğu anlatır, bilir bil-
mez duyduklarını, hatırına gelenleri mübalağalı bir surette hikâyeye eder
dururdu. Bunun için Çakırca'nın oğlu daha genç yaşlarında cuma günleri
yukarıda geçtiği üzere medrese talebeleri arasına karışır, onlarla güreşir,
onlardan bile Hazret-i Hamza'nın menkıbelerini öğrenmeye çalışırdı.
Hasılı Hazret-i Hamza onun ciğerini yakmış, her fırsatta ondan konu-
şmak sevdiğine düşmüştü. Sanki Hazret-i Hamza'ya aşık olmuştu. Bunun
için rast geldiği bilginine buna dair sorular sorar dururdu. Bu merak onu
ölünceye kadar bırakmamış, bu ateş onu sarmıştı. Bu davamızı ispat için
sözü burada Ödemiş'in meşhur din âlimlerinden olan ve 1955 temmuz
ayında Gölcük yaylasında vefat eden Halil Türkay'a bırakıyoruz.

Şimdi burada Halil Türkay konuşuyor:

"Efe ilk defa dehalet etmiş, elinde silahı çetesiyle ikamete memur edil-
diği Çine'ye gitmezden bir hafta önce dostlarından Zeytinlik (Genev) kö-
yünden Koroğlu Hacı Hüseyin'in davetine icap etmiş ve Gölcük yaylasına
çıkmuş, Hacı Hüseyin'de misafir kalmıştı. Efe yemekten sonra kızanları ile
birlikte köy kahvesine gelmişti. Alaiyeli merhum Abdullah Efendi de dahil
olduğu halde, göl kenarındaki söğütlerin altına serilen hasırlara oturmuş-
lar, muhabbet ediyorlardı. Ben de yemekten sonra kahveye gittim, kahve-
nin bahçesinden içeri girerken Abdullah Efendi merhumun, efenin kulağı-
na eğilip bir şeyler söylediğini fark etmiştim. Efe hem Abdullah Efendi'yi
dinliyor, hem de beni baştan aşağı süzüyordu. Ben o zaman sarıklı idim,
misafirlerle yaklaştım, hoş geldiniz diye yanlarına vardım oturdum. Merha-
badan sonra çok geçmemişti ki, efenin bana bir şeyler sormak üzere hazır-
landığını fark ettim. Efe bir sırasına getirerek benden şu suali sormuştu:

- Şu Hazret-i Hamza'yı biliyor sunuz, pehlivanların piridir. Onun şa-
hadeti etrafında bize bir az malumat verir misiniz hocam?

- Hay hay bildiğim kadar söyleyeyim dedim ve [hikâyeyi naklettim.]³⁴

34 Yazma metnin 102 ile 107'nci sayfaları arasında, Hazret-i Hamza'nın İslam tarihi için-
deki yeri ve menkıbeleri son derece ayrıntılı bir biçimde yer almıştır. Anlaşıldığı kade-
riyle Halil Türkay, Çakırca'ya anlattığı bu tarih bilgisini, daha sonra kitabın yazarı
Halil Dural'a yazılı olarak vermiştir. Hazret-i Hamza'ya ve İslam tarihine ilişkin bu ayrı-
ntı, felik tarihi ile doğrudan bir ilişkisi olmadığı için metinden çıkartılmıştır. (S.Y.)

Dönelim Biz Yine Hapishane Hayatına

Yusuf ile Çakırca Mehmet Efe yine bir gün pehlivanlık yarenlikleri
ederlerken Yusuf Çakırca'nın oğluna,

- Mehmet Efe, dün hapishaneyeye Menemenli Manol adında bir Rum
getirmişler, güzel güreşmiş bu adam, deyince Mehmet Efe dikkat kesil-
miş ve hemen Yusuf'a sormuştu:

- Neciymiş bu Rum?

- O da senin gibi tütün kaçakçısıymış. Reji idaresi Manol'un evini bas-
mış, gömülü tütün bulmuşlar, Manol'u da mahkemeye vermek üzere hap-
shaneyeye getirmişler.

- Şu herifi bir görelim.

Ertesi günü paydosta Yusuf karşından Manol'u Mehmet Efe'ye göster-
mişti. Manol iri vücutlu kuvvetli bir adamdı. Mehmet Manol'u tepeden
turnağa kadar süzmüş ve gözüne de kestirmişti. Bir kere de onunla tutuş-
mak hevesine kapılmıştı. Mehmet Efe daha küçük yaştan maceraperest bir
adam olarak yetişmişti. Bahusus bu sefer karşısındaki bir Rum idi. Yusuf
araya girdi, Manol'a efenin şöyle bir mesajını götürmüştü:

- Manol ile bir güreşelim!

Manol daha ilk hafta Çakırca'nın oğlunun bir mesajı ile karşılaşınca
hayret etmişti. Demek mahpushanede onunla güreşecek kabadayı var-
mış ha!

Manol'un mahpushanede İzmir kabadayılarından tanıştığı ve o da tü-
tün kaçakçısı olan bir ahbabı vardı. Bu kabadayı Manol'den tütün alıp ka-
çak olarak satardı. Bunun için teklifsiz görüşürlerdi. Manol Çakırca'nın
oğlundan bu mesajı alınca merak etmiş ve hayretler içinde kalmıştı. Meh-
met hakkında bir malumat edinmek üzere dostu kabadayıya varıp:

- Ağam Çakırca'nın oğlu imiş, bir mahpusla bana haber göndermiş,
bir kere Manol ile güreşelim, eğer kabul ederse memnun kalırım, demiş.
Kendi orta boylu tıknazca bir şey, ama baksan ya kendine güveniyor ol-
malı.

- Aman Manol sakın onu yeneyim deme ha, sonra başına iş çıkarırsın.
Bir kolayını bul da berabere kalmaya çalış. Aksi halde senin için iyi olmaz.
Sen duymadın mı, Ödemiş'te meşhur Çakırca Ahmet zeybeği, bu onun
oğludur. Bu babasından yüz kat fenadır. Kızarsa adamı öldürürerir, hiç
şakası yoktur ha!

Manol'ün manevi kuvveti şimdiden kırılmıştı, sararmış, solmuş,

- Ağam öyle ise güreşmeyelim! demişti.

- Teklifi kabul etmezsen daha fena olur.

- Pekiyi öyle olsun.

Ertesi günü teklifi kabul ettiğini Manol Yusuf'a söyler. Yusuf da Mehmet'e haber verir. Güreş gününün kararlaştırılmasını haphishane müdürüne bırakırlar. Haphishane müdürünün başlığı altında üç kişilik bir jüri heyeti toplanır. Mehmet'i Yusuf, Manol'u de İzmir'in kabadayısı temsil ederler. Güreşin, yaklaşmış olan Abdülhamid'in 20. cülus gününde yapılması kararlaştırılır. Verilen bu karar her iki pehlivana temsilcileri tarafından duyurulur. Pehlivanlar da hazırlanmaya başlarlar ve kendilerini idmana çekerler. Diğer taraftan da İzmir mahpushanesinde zorlu güreşler olacakmış diye bütün mahpushane sakinleri ile o zamanın emniyet mensupları merakla güreş gününü beklerler. Nihayet belli gün gelir çatar. "19 Ağustos 1314, Abdülhamid'in [yirmi] ikinci cülus günü" Çakırca'nın oğlu Mehmet ile Seyrek köylü Manol soyunurlar. Mahpushane müdürü daha önceden hazırlamış olduğu cazgırı Kavel'i meydana çağırır. Cazgır usulden olduğu üzere metnini aşağıya yazdığımız şu pehlivan duasını okudu:

Pehlivan, pehlivan düşünme güven Allahına
Kıspet giyerken dua eyle pirine üstadına
Dünyaya geldik ayrı anadan her birimiz
Hazret-i Hamzadır pirimiz, üstadımız.

Bu duayı müteakip "Haydi arslanlarım meydan sizi bekliyor!" dedi ve seyircilere dönerek,

- Ağalar, beyler, seyredeceğiniz bu güreşin büyük güreşlerde olduğu gibi deste, küçük orta, büyük orta, baş altı ve baş pehlivanlık güreşleri yodur. Yalnızca iki meraklı pehlivan burada sizlere oyun gösterileri yapacaklar ve aynı zamanda ciddi tutuşup yenişeceklerdir. Sizlere şurasını da açıklayayım ki bu güreşte ödül yoktur ha, dedi. Pehlivanların adlarını, nerele olduklarını ve korkulu oyunlarını hazır bulunanlara söyledikten sonra eliyle pehlivanların arkalarını sıvazladı ve onları güreşe davet etti.

Şimdi burada üçlü paketin sazcısı Kazanlı'dan Karaoğlan'ı dinleyeceğiz:
"Davul vurmaya, zurnanın ahenkli sesi [duyulmaya] başlamıştı. Herkes bir heyecan içindeydi. Önce meydana bizim Çakırca'nın oğlu Mehmet Efe ağır adımlarla çıktı. Onu Manol takip etti, iki pehlivan muntazam bir şekilde ellerini birbirine çarparken sıçraya sıçraya, uyluklarına vura vura peşrevi tamamladılar ve sonra da karşılaştılar.

Manol çok kuvvetli ve iri boylu dev cüsseli olduğu için Mehmet ile kilo farkı belki yarı yarıya idi. Manol elense ile hasmını bir kere yoklamak istedi. Sağ kolunu çok gergin bir şekilde Mehmet'in boyun göğsüne dayamıştı. Baş parmağını da Mehmet'in gırtlığına bastırmıştı. Diğer dört parmağı da ensesinde idi. Sol kol aşağı sarkıktı. Bizim alaturka güreşlerde

bu elense işi pehlivanları titretirdi. Pehlivanlar hasımlarının derecelerini bu elense ile bir dereceye kadar anlayabiliirdi. Manol de bir tecrübe yapmak istedi, müthiş bir çekme ile Mehmet'i az kalsın yüz üstü düşürecek-ti. Mehmet çevikliğinin sayesinde hızlı birkaç adım atarak kurtuldu ve bağırdı:

- Hayda Manol çorbacı!

Pehlivanlar tekrar elensye başlamışlardı. Mehmet bir sırasına getirdi de Manol'e bir tırpan attı. Sol ayağının içi ile Manol'ün sağ ayak bileğine çarpmıştı. Lakin Manol çok güçlü olduğu için tırpan onu ancak sendeletmişti. Lakin devrememişti, Mehmet acele etmişti. Eğer elense ile birlikte tırpanı atabilseydi Manol'ü düşürebilirdi. Manol bu tırpanı yiyince hasmının öyle kolay kolay yenilir leblebilerden olmadığını anlamıştı. Manol kızmıştı, can acısıyla Mehmet'i bir çaprazda getirdi, iki elini Mehmet'in kol-tuğu altından tutup arkasından kilitlemeye çalışarak Mehmet'i var kuvvetiyle geriye doğru sürmeye başlamış, onu çengellemek istemişti. Mehmet ani bir mukabil hamle ile bu çok korkulu oyundan da kurtulmuştu. Seyircilerde heyecan başlamış ve Mehmet tekrar bağırmıştı:

- Olmadı Manol. Hayda bir daha!

İki pehlivan yine tutuştular. Karşı karşıya gelince Mehmet bir el çabukluğuyla Manol'e bir dalma yaptı. Şöyle ki: Hasımın ayaklarına inmiş, paçasını kavramaya çalışmış, Manol de ellerini Mehmet'in koltukları altından sokarak onu geriye itebilmişti.

Mehmet'in bir oyunu vardı, hasmını o oyuna getirmeye çalışırdı. Bu oyuna Cezayir sarması denilir. Cezayir sarması tam kalça üzerinden yapılan sarmadır. Mehmet'in hasmı çok kuvvetli olduğu için onu bir dengine getirip kalçasından bağlamak istiyordu. Manol ise kendini bu sarmaya vurdurmuyordu. Manol de 'köpek kuyruğu' denilen oyunda mahirdi. Sarmanın arkasından hasmını altından tutar, onun döndüğü taraftaki eliyle hasmının altından, çenesinden veya gırtlığından karşılar, böylece onu sırt üstü ederdi.

Pehlivanlar bir saate yakın birbirlerine kendi oyunlarını tatbik etmeye çalıştılar. Lakin iki pehlivan yenişememişlerdi. Umumun arzusu üzerine beraber kaldıkları ilan edildi, o gün hepimiz iyi bir oyun, güzel bir güreş seyretmiştik."

Manol mahpushaneden çıkmış, Çakırca'nın oğlu zeybek olmuş, dağlarda bilhassa Ege'de ün salmıştı. Herkesi bir Çakırca korkusu sardığı bir zamanda Manol İzmir'in kabadayısına varmış da şunları söylemişti:

- Ağam o gün Çakırca'nın oğlunu bir fırsatını bulup yenecektim, senin nasihatini tuttum. Bak ne iyi oldu! Yenseydim şimdi herif bir gece gelir benim de başımı keserdi!

Efenin İzmir mahpushane hayatı bu şekilde devam ederken günler karcasına geçiyor, aylar birbirine ekleniyordu. Sene de dolup erimişti. Nihayet mahkemede Ağır Ceza Reisi Ulvi Bey efe ile meşgul olmaya başlamıştı. Mahkemeye Çakırca Mehmet Efe üç şahit getirmişti, bunların biri Ahmet Köse, ikincisi Kuru, üçüncü şahıs da (M) idi. Mahkeme Reisi Ulvi Bey bu şahıslara hadise gecesi Çakırca'nın kendileriyle beraber olup olmadığını sormuştu. Cevaben birinci ve ikinci şahıslar akşam hep beraber oturup rakı içtiklerini ve sabahleyin yine hep beraber aynı evde bulduklarını söylediler. Lakin üçüncü şahıs şu suretle ayrı bir ifade vermişti:

- Biz akşamdan beş kişi oturduk, beraber rakı içtik, sonra yattık. Ben bir aralık abdeste kalktuğum zaman Mehmet ile Hacı Mustafa'yı yatanlar arasında görmedim. İşte bu üçüncü şahsın ifadesi Çakırca'nın oğlunu titretmişti.

Çakırca'nın avukatı Bekir Behlül Bey idi, Behlül Bey gençliğinde Ödemiş adliyesinde başkâtip bulunduğu için gerek Hacı Eşkiya ve gerekse Çakırca ailesi onun meçhulü değildi. Billhassa Hacı Eşkiya ile senli benli olmuşlardı. Bunun içinde ki Behlül Bey, bütün ilmi kudretini ve bilgisini sarf ederek Mehmet'i kurtarmaya çalışıyordu. Hadise ispat edilememesi, mahkeme reisi de Mehmet'e ceza vermekte tereddüte düşmüştü. Gerek Ödemiş ve gerek il jandarma alayından mahkeme reisine Çakırca'nın oğlunun salverilmemesi hakkında devamlı ricalar yağıyordu. Hususiyile İzmir seyyar jandarma binbaşısı Ahmet Bey, alay namına hazırladığı bir kıta raporunu Vali Kâmil Paşa'ya verirken,

- Paşam, Çakırca'nın oğlu Mehmet eğer mahpushaneden salverilirse dağa kaçmak ihtimali vardır. Sonra bu adam ele zor geçer! demişti.

Ahmet Bey'in endişesini Kâmil Paşa haklı görüyor ve onu can kulağı ile dinliyordu. Ahmet Bey ise sözlerine daha birçok delil ekleyerek iddiasını ispata çalışıyordu. Lakin Mehmet'e atfedilen suç sabit görülemediği için, mahkeme reisi kanunun hükmü karşısında sanığa ceza veremiyordu. Mehmet beraat ettirilmişti. Bu neticeden başta avukatı Bekir Behlül Bey ile Hacı Eşkiya çok memnun kalmışlardı. Bekir Behlül Bey mahkeme ilamını eline verirken şunları söylemişti:

- Mehmet, işte beraat ilamını getirdim, sakın bir daha mahpushaneyeye düşeyim deme, düşmanların pek çok! Senden hükümet erkânı da kuşkulaniyor ve çekiniyor. Seni bu defa kurtarabildim, ikinci seferde hiç ümidim yok!

Bu şu demektir: "Eşkiya ol, dağa kaç, mahpushaneyeye düşme!"

Bekir Behlül Bey Mehmet'in elini sıkarken; Hacı Eşkiya'ya selam söyleyip ayrılmıştı. Bu arada Mehmet'in yanına arkadaşı Kaymakçılı Yusuf sokulmuş ve Mehmet'e şunlar demişti:

- E Mehmet, tahliye kâğıdını aldın, geçmiş olsun, yarın Ödemiş'e gideceksin. Lakin benim senden bir ricam var!

- O da nedir ki?

- Anlatayım. Biliyorsun benim adı ve sütü bozuk kardeşim Osman, Hüseyin'e bir şeyler demiş, Hüseyin iyi bir haber getirmede, ne o dersin dinle: Osman benim karımı baştan çıkarmış, kendim serbest değilim ki, yüzüme sürülen bu fena lekeyi kan ile temizleyeyim. Sen mahpushaneden çıkıyor ve yarın da Ödemiş'e gidiyorsun, şayet bir gün bizim köye uğrayacak olursan, kardeşim olacak o alçağın karıma sarılan kolları kes, bu suretle gebert ve namusum yerlerde sürünmesin. Egerim bu dileğimi yerine getirmeyecek olursan sana bir senelik mahpushane arkadaşlık hakkımı helal etmem, haram olsun!

Çakırca Mehmet Efe Yusuf'un bu sözleri söylerken gözlerinin dolduğunu görmüştü. Onu teskin için sağ eliyle arkasını sıvazlarken "pekiyi Yusuf sen hiç meraklanma, onun da bir sırası gelir elbet, hoşçakal" dedi.

Mehmet mahpushane müdürü, gardiyanlar ve daha birçok tanıdık dostlarıyla vedalaşmış, yataklarını Yusuf'a teslim etmiş ve dışarı çıkmıştı. İlk iş olarak, belki bir Ödemişli bulurum, orada kalkalanan havadislere öğrenirim diye Ekmekçi başı ilamına varmış, kahveciye bir kahve söylemiş, ama tanıdık bir kimseye rastlamamıştı. Geceyi bu handa geçirdi, sabahleyin çarşıda bir gezinti yaptı, Ödemiş'e dönecek öğle treniyle hareket etti. Tren Ödemiş'e gece saat tam sekizde varmıştı, istasyonun gaz lambasının sönlük ziyası altından bir hayal gibi geçerek doğruca Keçeci Hacı Mehmet'in Yıldız otlına gitti, geceyi orada geçirdi ve sabahleyin ekmekçi Hasan ustaya varıp Hasan Çavuş ile itişmek sevdasına kapılmıştı. Akli sıra Hasan Çavuş'tan Ödemiş mahpushanesinde kendine ve İzmir mahpushanesindeyken anasına söylediği sözleri ondan soracaktı. Bunun için daha sabahdan doğruca hükümete varmış, Boşnak Hasan Çavuş'u arıyordu. Şimdi burada sözü zaptiye Boşnak Gezersoy'a bırakıyoruz.

"O sabah Hasan Çavuş hükümete daha yeni gelmişti, sabah kahvesini içmiş, o gün yapacağı işlerin programını hayalinde tasavvurlarken, hükümetin alt katındaki koridorda geziniyordu. Çünkü zaptiye koğuşu ve mahkeme alt kattaydı. Bir aralık koğuş kapısının önündeki sandalyeye oturan Hasan Çavuş, cebinden defter ve kurşun kalemini çıkarıp, "Latince" harflerle günlük işleriyle meşgul iken,³⁵ Çakırca Ahmet'in oğlu

35 Hasan Çavuş çocukluğunda Bosna'da Avusturya hükümet okullarında Latince okuyup yazmayı öğrenmişti. Arap harfleriyle Türkçe okuyup yazamıyordu.

Mehmet hükümet kapısından içeri girdi. Doğruca Hasan Çavuş'un önüne varıp elinde tuttuğu beraat ilamını uzatırken,

- Ben beraat ettim, işte ilam, altını imzalayiver! demişti.

Hasan Çavuş dalgın, notlarını yazmakla meşguldü. O hâlâ Mehmet'in geldiğini görmemiş, yalnız kulağına gelen sözü kimin söylediğini görmek için başını yukarı kaldırmıştı. Konuşanın Çakırca'nın oğlu olduğunu görünce, Hasan Çavuş'un aklı çanağından çıkmış, iradesi elinden gitmişti. Ne söylediğini ve ne söyleyeceğini bilebilirdi, şöyle bir kere acı acı bağırıyordu:

- Seni cene mi bıraktılar ülen çerata, hükümetin başına bela olasin diye mi? Seni de nasıl olsa baban gibi ceberteceğim, deyince hükümetin içi bu yüksek sestene adeta sarsılmıştı. Kaymakam Hakkı Bey ne oluyormuş diye yukarıdan, makamından koşarak merdivenlerden süratle aşağıya indi ve Hasan Çavuş'a,

- Ne var Hasan Çavuş, yine bir şey mi var? Niye bu kadar bağırıyorsun? dedi.

Hasan Çavuş derhal kendini toplayıp kaymakama cevap verirken önünde bir kazık gibi dimdik duran Mehmet'i gösterdi ve,

- Bu çeratayı yine bırakmışlar! Benum başıma bela olacak! Bunun kâğıdını imzalamayalım Beyüm, dedi.

- Hasan Çavuş, bir âlimden bir zalim ve bir zalimden de bir âlimin çıktığı çok defa görülmüştür. Belki ıslah-ı nefis eder. Kanun karşısında ne yapılabilir, imzala kâğıdı, ver eline varsın gitsin o da çifti çubuğu ile uğraşsın.

Sonra da Çakırca'nın oğlu Mehmet'e dönerek ona da şu nasihatı vermişti:

- Mehmet, bak beraat etmişsin, haydi sen de işinin başına git, evinde rahat otur!

Lakin Hasan Çavuş yerinde duramıyordu. Kaymakam Hakkı Bey'in sözlerini yanda keserek,

- Beğüm, bu rahat durmaz. Benim başıma ekşiyecek bu sonra, en iyisi mi hazır elimizde iken bunun bir çaresine bakalım. Bunun vaktiyle bir kabahatinden ötürü bir de ahz ü girift³⁶ müzekkeresi var, alalım içeriye!

Kaymakam bu yersiz müdahaleden öfkelenmişti:

- Yok Hasan Çavuş, öyle yarım delillerle iş olmaz. Bu sefer de bırakalım ve bir daha tecrübe edelim. Haydi kâğıdı imzala, o da köyüne gitsin.

Hasan Çavuş kaymakamın emri üzerine ilamın altını imzalayıp, Çakırca'nın oğluna uzatırken:

- Hadi Allah belanı versin! Defol git karşımdan! demişti.

36 Ahz ü girift: Yakalama, ele geçirme; esir etme (S.Y.).

Mehmet, Hasan Çavuş'un uzattığı ilamı eline alınca, dışarı çıktı, kaymakam da makamına dönmüştü. O zaman hükümet binası, şimdiki itfaiye binasıydı, postane de karşısındakı şimdiki park alanı yerdeydi. Hükümet ile postane arasında on on beş metre kadar mesafe vardı. Meğer Çakırca'nın oğlu Mehmet köye gitmemiş, postane kapısının önünde durmuş, Hasan Çavuş'u gözetliyormuş. Bundan tabii kimsenin haberi yoktu, bir aralık Hasan Çavuş bölük kaleminde işlerini bitirmiş, yine salona çıkmış (ben de daha cümle kapısında nöbetteydim ve bu işleri görüyordum) gezinirken, gözü karşıda postane duvarına arkasını dayamış ve kendisine bakan adama takıldı. Başındakı beyaz terlikli şahıs, daha beş dakika evvel yanında duran adam değil miydi? Bütün dikkatini ona vermiş, görüşünde aldanmamıştı. Kendi kendine, Çakırca'nın oğlu burada ne bekliyor, dedi; tam haykıracakı sırada, bu sefer Mehmet'in ondan evvel davranarak Hasan Çavuş'a,

- Hasan Çavuş, hadi babamı öldürdün. Ya anamın apış arasına martini sokup da o çirkin lafi neden ettin a deyyus!³⁷ demesiyle, Hasan Çavuş'un iradesi tekrar elinden gitmiş, büsbütün hiddetlenmişti. Öfkeyle cebinden çıkardığı pazvand³⁸ düdüğünü hiddetle ve keskin bir şekilde, bir kere fırdı diye öttürünce koğuşlar boşanmış, bütün zaptiyeler hükümet salonunda toplanmışlardı. Hasan Çavuş'tan emir bekliyorlardı. Lakin Çakırca'nın oğlu Mehmet de düdüğünü işitince başına gelecek işi bildiğinden, başından beyaz işlemeli terlikli yere fırlatıp atmıştı. Postane köşesinden kıvınlı Hacı Abdî Ağa Mescidi (şimdiki Ekin Pazarı Camii) önünden Türkmenler mahallesine doğru kaçıp gitmişti. Zaptiyeler silah başı edip hükümetten çıkıncaya kadar Mehmet Ödemiş'ten dışarı fırlamış, varacağı yere varmıştı."

İşte bu hadiseden sonra Çakırca'nın oğlu Mehmet bir daha minareli şhirler ve kasabalara girmemeye yemin etmiş ve düşmanı olan Hasan Çavuş'u

37 Hasan Çavuş, Çakırca'nın oğlu Mehmet İzmir mahpushanesinde iken, bir gün Ayasuluk köyüne varmış, Çakırca'nın anası Ayşe ablaya "Aşa, Mehmet'ten mektup gelmiş. Duydum niyeti bozukmuş, hapishaneden çıkınca o da babası gibi eşkiya olacaktı öyle mi?" derken elinde tuttuğu martini ile Ayşe ablaya hem yukarıdaki sözleri söylemiş ve hem de dürterken "o puştu sen mi doğurdun?" sözlerini de ilave etmişti. Bu sözler Ayşe ablanın çok gücüne gitmiş ve Hasan Çavuş köyden ayrılır ayrılmaz, köyden bir adam bulup Mamure köyünden kocası Çakırçalı Ahmet'in eniştesi Cebe Ahmet'i çağırılmış, Ahmet gelince, Ayşe abla bir altın lira verirken Ahmet'e "Ahmet var git İzmir mahpushanesinde bulunan oğlum Mehmet'e de ki, şu iki memenden emdiğin süt haram olsun. Babanı öldüren Boşnak Hasan geçen gün evimize geldi, bana da çok çirkin laflar etti, intikamımı ondan al!" demişti. Bu da o demektir. Oğlum hiç durma eşkiya ol!

38 Pazvand: Çarşı bekçisi (S.Y.).

vuş'un ardına düşmüş, babasının ve anasının ve hatta kendisinin intikamını almak üzere zeybek olmuştu (1316/1900).

Çakırca'nın oğlu Mehmet, Hasan Çavuş'la bu itişmeyi yapıp çavuşa yaptıkları fenalıkları böyle yüzüne vurduktan sonra Ayasuret köyüne varmış, anası ile görüşmüş, ertesi günü samimi dostu olan Kışla köyünden Hacı Mustafa'yı bulmuştu. Onunla uzun bir konuşma yapmış ve iki ah-bap çavuşlar tarihi bir karar almışlar, çetelerini kurmak ve düzenlemek üzere faaliyete geçmişlerdi. Kışla'dan Deveci Kara Hüseyin oğlu Mehmet, Gerçekli'den Çoban, Kurucaova'dan Harmancıoğlu Koca Ahmet ile buluşup görüşecekler, bunları kandırıp bir çete teşkil edeceklerdi! Bu söylenen işler bir iki gün içinde yapıldı ve beş kişilik ilk Çakırçalı Mehmet çetesi kurulmuş ve hemen faaliyete geçmişti.

Çete Faaliyette

Dağa kaçan ve zeybek olan adamın ihtiyacının herhalde şehirli ve kasabalıdan daha çok olması lazımdır. Birincilerde fazulü masraf daha ağır ve daha geniştir. Bu masrafları ve ihtiyaçları karşılamak için ya hırsızlık veya soygunculuk, yahut da "zeybek" gibi hareket etmek mecburiyeti vardır. Hırsızlık, soygunculuk ve çalılıkçılık düşkün bir zümrenin sıfatıdır ve halk arasında körü olarak sayılır. Zeybekliğin ise, öteden beri ve asırlar boyunca devam edegelmiş bir anane halinde kendine has usulleri vardır; o da şudur: Zeybek hırsız değildir. Sâil³⁹ ise hiç değildir. Zeybek yalnız ve yalnız bıçağının ekmeğini yiyen "şövalye"dir. "Gereli, Atçalı Kel" kitabımızda izah olunduğu üzere bu şövalyelik, Ege'de ve bilhassa Ödemiş'te halk arasında böyle olarak tanınmıştır. Bunun muhitte uzun bir mazisi vardır.⁴⁰

Ödemiş zeybeklerinin sayıları yüzleri aşar. Bunların arasında yalnızca on tanesine türkü yakılmasının, maşerî vicdanın bunlara birer kıymet atfetmesinden ileri geldiği, bu türkülerin hâlâ yaşamakta olmalarıyla sabittir. Bunun için "zeybek" yalnız kahraman olarak vasıflandırılmaz, bu meziyetlerin yanında başka şartların da bulunması zeybeklik ananelerinden sayılır:

1. Zeybek zinaya iltifat etmez; 2. Kadınlara yan bakmaz; 3. Bıçareleri ve yoksulları himaye eder ve onlara yardımcı bulunur; 4. Kendi muhitini başkalarının zulmünden korur. Bunun içindir ki, muhiti onu halaskâr olarak tanır, kendisine sevgi ve saygı artar. Zenginler gerek sevgi karşılığı ge-

39 Sâil: Saldırcı, saldıran, müteceviz (S.Y.).

40 Yazmanın 117 ile 119. Sayfaları arasında, "Zeybeklik hakkında kısaca malumat verelim" başlığıyla zeybeklik ve efelğin etimolojisi üzerinde durulmuş, kökenleri hakkında bilinen bazı bilgiler tekrarlandığı için bu bölüm metin akışından çıkartılmıştır (S.Y.).

rekse korkularından efeye yardımı borç sayarlar, adamları vasıtasıyla, "Al şu beş altını efeye ver kahve parası yapın veyahut harçlık yapın" gibi iltifatlar ederlerdi. İşin hulasası şudur: Zeybek, sâil, dilenci değildir. Ancak bıçağının ekmeğini yiyen kahramandır.

Kahraman başka biriyle çarpışır, hükümet şüphesiz onu arar, o da dağa kaçar, olur eşkiya! Bazen toprak kavgası ve kız kaçırma hadiselerinden de dağlara kaçıp eşkiya olanlar çoktur. Kitabımızda daha ileride gelecek olan Kamalı Zeybek, himayesine aldığı güzel ve öksüz bir kızı koruma yüzünden katil olmuş, dağa kaçmış ve ünlü bir zeybek olmuştur.

Sözün kısası Çakırca'nın oğlu şimdi zeybek olmuştu. Onun da yukarıda saydığımız ananelere, şartlara uyması lazımdı. Madem ki bu işe başlamıştı, bu günden itibaren zinaya iltifat etmemek, kadınlara yan bakmamak, bıçareleri korumak ve yoksullara da yardım etmek lazımdı. Bu güne kadar muhitinde hovardalığı ve zenpareliğiyle şöhret almış olan Çakırca'nın oğlu, kendini zeybek ilan ettikten sonra bu kötü ve çirkin hallere tövbe etmiş, beş vakit namaza başlamış, hırsızlara karşı da amansız bir cephe almıştı. Enamını boynuna asmış, rakı ve şaraba katiyen iltifat göstermemiş, Yunus Hoca'nın tavsiyelerine harfiyen sadakat göstermiş, ömrü kısalmasın diye de hayatında hiç fotoğraf çekirtmemişti.

Dağa kaçan ve zeybek olduğunu ilan eden, böylece muhitine duyurulan Çakırca çetesinin, artık salgınlarına başlaması zamanı gelmiş çatmıştı. Zeybeklere her şeyden önce para lazımdı. Zeybek dostundan para almaz ve istemez. Bu böyle olduğuna göre kendisinden para istenecek şahıs ile önceden geçmiş bir macerasının veyahut da bu şahsın hiçbir hayra masruf olmayan iddihar⁴¹ edilmiş nakdi servetinin olması gerekirdi. Zeybek daim ciyetleri araştırır ve soruşturur. Öyle ekmeği yenir ve suyu içilir, etliye sütlüye karışmaz şahıslar üzerinde durmaz. Bu gibi kimselere zeybekten zarar gelmez. Çakırca'nın oğlu Mehmet, kendilerinden para istenecek kimseler üzerinde durmuş, ilk olarak Bozdağ köyünden Musa oğlu Mehmet'e 13 Ağustos 1316 (25 Ağustos 1900) tarihli ilk salgın (baç) mektubunu yazmış, Musa oğlundan bir miktar para ve bir iki martini istemişti. Musa oğlunun hali vakti yerindeydi. Ayusuluklu, Kurucaovalı ve diğer ova köylerinde oturan Yörükler, yaz günlerinde davalarını Bozdağ çayırıklarına götürürler, otlatırlardı. Bu kadimden beri âdeti. Bu Yörükler arasında Çakırca'nın oğlunun olsun, kızanlarının olsun hisım ve akrabaları ile toprak, otlak münazaaları eksik değildi. Ne de olsa Musa oğlu bu Yörüklerle meydan vermiyordu. Çete de Bozdağlarında faaliyete geçebilecek için önce Musa oğluna böylece bir gözdağı vermek mecburiyetinde kalmıştı.

41 İddihar: Biriktirme. Toplayıp saklama (S.Y.).

Musa oğluna gelen salgın mektubu gayet kısaydı ve çok da sertti. Kendisinden on güne kadar elbise, silah ve biraz da para isteniyordu. Musa oğlu mektubu alınca, çok kızmış, bu Yörüklerin kendi başına ne işler açtıklarını düşünmüş, hiddetlenmiş, kendine güvendiği için Çakırca'nın oğluna karşı koymak üzere hayvanına binmiş ve doğrucu hükümet konağına varmış. Halini zaptiye ağası yüzbaşıya anlatmış, eğer kabul ederse kendisi zaptiyele birlikte Çakırca'nın oğlunu tutmak ve öldürmek üzere gönüllü zaptiye yazılacağını söylemiş ve yüzbaşı da Musa oğlunun tek lifini memnuniyetle kabul etmişti.

Musa oğlu takip kuvvetlerine katılmış, Çakırca'nın oğlunu da hükümet bu hadise üzerine şaki ilan etmişti! Şimdi Çakırca'nın oğlu, Musa oğlunun fikrini öğrenmişti. Kendisine yapılan salgını reddettikten başka, gönüllü zaptiye yazılmış ve onu öldürmeye kalkışmıştı. Bunun içindir ki, efe Musa oğluna bir ders vermek istiyordu. Öyle ya, yarın diğer ikinci bir şahsa da salgın salınır, o da Musa oğlu gibi yan çizerse zeybek hali ne olurdu? Bu hususta acele edilmesi lazımdı. Efe tereddütsüz Musa oğlunun ardına düşmüştü. Ya bu istediklerini kendisine aldırtacak veyahut onu yok edecekti. Artık çete Bozdağ'dan ayrılmaz olmuş, kılavuzlar koymuştu. Efenin beşinci kolu faaliyete geçmişti. Musa oğlu çaresiz buradaki evine, çocuklarının yanına, elma bahçelerine bir gün nasî olsa gelecekti. Çünkü mal canın yongası değil miydi? Nitekim aradan çok geçmeden, bir gün Musa oğlu hükümet kuvvetleri arasında ve kendisinin de elinde bir kapaklı (Birnevis) olduğu halde, Bozdağ'na gelmiş ve geceyi köyde geçirmişti. Sabahleyin müfreze Gölcük yoluyla Ödemiş'e inecekti. Musa oğlu evinde çamaşır değiştirmek üzere müfreze kumandanı mülazımdan (teğmen) izin istemiş, mülazım da Musa oğlunun ricasını kabul etmiş, Musa oğlu o gün ve gece köyde kalmıştı. Sabah olmuş, Musa oğlu Birgi'de elma bahçesini görüp dolaşmak hevesine düşmüştü. Çoluk çocuk kahvaltı etmişler, sonra da Musa oğlu kalkıp bahçesine gitmişti.

Meğer Çakırca'nın oğlu akşamdan Bozdağ'a gelmiş, Musa oğlunun müfreze ile birlikte evinde kaldığını öğrenmiş, sabahın erken saatlerinde elma bahçesinin bir köşesine sığınmışlardı. Musa oğlu elma ağaçlarıyla meşgul iken kulağına şöyle bir ses gelmişti:

- Merhaba Musa oğlu!

Musa oğlu başını sesin geldiği tarafa çevirince ne görsün? Merhaba diyen Çakırca'nın oğlu değil mi? Musa oğlunun iradesi elinden gitmiş, benzinde kan kalmamıştı. Efe Musa oğluna,

- Gönderdiğim mektubu almadın mı? demişti.

- Aldım efe.

- Ne diye istediklerimi göndermedin?

- Param yoktu efe!

- Pekiyi ne diye gittin gönüllü zaptiye yazıldın, beni öldürecek midin?

-

- Bak Musa oğlu seni öldürmeyeceğim, ne var ki senden istediklerimi alacağım. Eğer yine kaçarsan evini barkını dağıtırm, sana Bozdağlarını haram ederim. Şimdi gideceksin üç güne kadar bu istediklerimi alıp göndericeksin, bekliyorum! Efe kızını Çoban'a haykırmıştı:

- Çoban, çabuk gel!

Yol kenarında nöbet tutmakta olan Çoban Mehmet koşarak geldi, efe de şu emri verdi:

-Yerden şu koca taşı al, şu herifin arkasına sar, evine kadar onu taşısn!

Çoban Mehmet tarla duvarındaki eli okkalık büyük bir taşı Musa oğlunun arkasına sarmıştı. Efe ikinci olarak şu emri vermişti:

- Takıl bunun ardına, bu taşı ceza olarak köye kadar taşısn, sen dön gel!

Musa oğlu bu salgını imkânı yok veremezdi, çünkü kendisinden istenen para ve eşyaların yekünü hayli kabanktı, Musa oğlu tekrar Ödemiş'e kaçmış, hal ve keyfiyeti zaptiye ağasına anlatmış ve ilave etmişti:

Çakırca'nın oğlu Bozdağ'da bu paralarla bisadlan (elbise) benden istiyor ve bekliyor.

Keyfiyet makama duyurulmuş, seyyar müfreze kumandanı Hafız İlhami ile mülazım Sivaslı Mehmet efendiler kumandasında on beş yirmi kişilik bir müfreze ertesi günü Bozdağ'a çıkmış ve köylüleri sorguya çekmişti.

Efenin Bozdağ çayırıklarındaki konar göçer Yörüklerden hisım ve akrabaları olduğu yukarıda geçmişti. Bunlar vasıtasıyla Bozdağ köyüne gelip gidene tarassut ettiriyordu. Kılavuzlar takip müfrezesinin Bozdağ köyüne geldiğini haber vermişlerdi. Efe de ilk olarak hükümet kuvvetleri ile çarpışmak ve böylelikle Çakırca çetesinin zeybek olduğunu resmen ilan ederek, halk arasında da yaymak arzusuna kapılmıştı. Bunun için de hazırlanmış, ertesi günü Çakırca Yörüklerden birini Bozdağ köyünde oturmakta olan yüzbaşıya göndermiş ve şu talimatı vermişti:

- Hasan, Bozdağ köyüne varıp, yüzbaşıya şunları diyeceksin: Efendim Çakırca çetesini Kartaltepe'de gördüm.

Elçi Hasan Bozdağ'a gelmiş yukarıda yazılı cümleyi aynen yüzbaşı Hafız İlhami'ye söylemişti. Yüzbaşı da mülazım Sivaslı Mehmet Efendi'yi çağırılmış, muhbirin ifadesini tekrar ettirmişti. Müfrezenin hazırlanması için yarım saat kâfi gelmişti. Hep beraber Gültepe'ye kadar gidilmiş, oradan yüzbaşı dürbünüyle Kartaltepe'yi tarassuta başlamıştı. Zaptiyelerden bazıları mükâfata bir an evvel konmak üzere harekete geçilmesini müla-

zımdan rica ediyorlardı. Lakin yüzbaşı daha emir vermemişti. Tarassut vazifesi bitmiş, Kartaltepe iyice tarassut edilmiş, yüzbaşı, mülazım Mehmet Efendi'ye şu emri vermişti:

- Ben buradan hareketi idare edeyim, sen zaptiyeleri al, Kartaltepe'ye doğru harekete geç!

Mülazım Sivaslı Mehmet Efendi zaptiyelere "Hedef Kartaltepe" emri ni vermiş, hevesliler kumandanlarını beklemeden çetenin bulunduğu mahalle doğru ilerlerken çetenin mahallini tayin için havaya dan dun atışlar başlamıştı. Yüzbaşı Gültepe'de ayakta hareketi seyrediyordu. Kartaltepe'den zaptiyelerin bu dan dunlarına bir tek kurşun ile cevap verilmişti: Çakırcalı oğlunun Kartaltepe'den attığı o tek kurşun da doğruca gelip, Gültepe'de ayakta hareketi seyir ve takip eden yüzbaşı Hafız İlhami Bey'in başındaki mor fesi arkasına düşürmüştü. Yüzbaşı ne olduğunu bilememişti! (İşte bu kurşundan sonra Yüzbaşı Hafız İlhami Çakırcalı Mehmet ile dost olarak geçinmiş, hayatı boyunca efenin hayramı olarak yaşamıştır. Çakırcalı Mehmet yüze çıktıkça birlikte takipte gezmişler ve birbirlerine olan itimatlarını arttırmışlardır.)

Mülazım Sivaslı Mehmet Efendi önde, zaptiyeler arkada sıçraya sıçraya, siperden siperle ilerliyorlardı. Silahlar ise durmadan her iki taraftan patlıyordu. Zaptiye İsmail bir aralık öne geçmiş, Kartaltepe'nin yakık kayaya iki yüz metre kadar sokulmuştu. Çakırcalı Mehmet Ödemiş hapishanesinde yatarken bu İsmail zaptiyeydi, Çakırcalı onu oradan tanıyordu. Birbirlerine çok defalar tabak alıp vermişlerdi. Mehmet pusuda Hasan Çavuş'u bekliyordu. Hem Musa oğluna hem de Hasan Çavuş'a bir ders vermek için müsademeyi burada kabul etmiş ve onun için de hazırlanmıştı. Fakat aksi gibi karşısına Hasan Çavuş değil, ahbabı çıkınca kayanın arkasından şöyle haykırmıştı:

- İsmail sen gelme ve sokulma, başkaları gelsin!

İsmail ise yalan söylemiyordu. Hasan Çavuş Çakırcalı Ahmet'i öldürüp çavuş olmamış mıydı? İşte İsmail de şimdi Çakırca'nın oğlunu öldürüp çavuş olacaktı. Olacaktı ama kendisini feci bir akibetin beklediğinden zavallının haberi yoktu. Çavuşluk hırsı onun gözünü bürümüştü. İkincisi hapishanede iken komşusu ve dostu P. İsmail'i ne diye dövmüştü? Bir kere kendi kendine söylendi, siper edindiği kayayı bırakıp öndeki taşın ardına sıçradığını Çakırcalı Mehmet görmüştü. Demek ki bu adamın niyeti bozdu. Yıkık kayanın dört tarafı açıldı, ağaç namuna bir şeyler yoktu. Yukarıdan kayalar ve taşları siper edinerek ilerleyen zaptiyelerin hareketleri açıkça görülüyordu. Çakırcalı Mehmet Efe dayanamadı, bulunduğu kayanın ardından tekrar bağırdı:

- İsmail sen gelme, ahbaplığımız var!

İsmail bu iki ihtarı da dinlememişti. Siperden sıçrayıp önde daha ilerideki taşı tutmak üzere meydana çıkınca da atılan bir kurşunla öldürülmüştü. Müsadememin tam kızıştığı bir sırada İsmail'in vurulduğunu gören arkadaşlarından Tireli zaptiye Kadir ilk paniği yapmış, doğruca müsademeyi idare eden Sivaslı mülazım Mehmet Efendi'ye varıp şunları söylemişti:

- Ağam ben devletin dostuna dostum, lakin düşmanına adam bulsun! Yedi buçuk mecidiyeye bu tatlı canımı satamam!

Mülazım, zaptiye Kadir'e o kadar nasihat etmiş de korkusundan tir tir titreyen zaptiye Kadir müsademe mahallinden ayrılmıştı. Onun bu suretle ayrılışı diğer zaptiyelerin maneviyatını büsbütün bozmuştu. Bu ulu orta boşboğazlık yüzünden müsademe durmuş, başta zaptiye Kadir olmak üzere takip müfrezesi Bozdağ köyüne geri çekilmiş, böylece bu ilk müsademe Çakırca'nın oğlu Mehmet lehine neticelenmişti.

Zaptiye İsmail'in naaşı köyüne getirilmiş, zaptiye Kadir de mahkemeye verilmişti. Kadir mahkemede de yukarıda yazılı ifadesini tekrarlayınca üzerinden elbisesi soyulmuş, zaptiyelikten tard edilmişti.

Musa oğluna gelince, o da Çakırca'nın oğlu Mehmet'in hiç şakaya gelmez bir adam olduğunu, koskoca hükümet kuvvetlerini öylece dağıttığını: gözleriyle görmüş, hemen Birgi'ye inmiş. Kuvucuoğlu'nu bularak ona şöyle yalvarmıştı:

- Aman ben bilmeyerek bir hata işledim, beni Çakırca'nın oğlu Mehmet Efe ile barıştır, sana sığınıyorum!

Kuyucuoğlu Ahmet araya girdi, efe de Musa oğlunun kabahatlerini affetti. Bundan sonra Musa oğlu dilini yuttu, tekrar Bozdağ'a mallarının başına döndü.

Çakırcalı Mehmet Efe, hükümet kuvvetleriyle yaptığı bu ilk müsademeyi kendi lehine kaydettirdikten sonra bir müddet izini kaybettirmişti. Lakin o yattığı ve gezdiği her yerde, hep Hasan Çavuş'u arıyordu ve fırsat kolluyordu. Onu mutlaka öldürecekti, başka bir emeli yoktu. Bunun için Ödemiş'in iki bucağının kavşağında bulunan Kaymakçı köyü ile civarından hiç ayrılmıyordu. Çünkü hükümet kuvvetleri bu iki nahiyeden birine gitmek ve yahut nahiyelerden Ödemiş'e dönmek isterlerse buradan geçmek zorundaydılar, başka bir yol yoktu. Çakırcalı Ahmet'in bu köyde dostları çoktu, işte oğlu Mehmet de bu baba dostlarından istifade etmekteydi. O da bu fırsatı kaçırmamış, ahbablarıyla mutabık kalmıştı. Tuzak kurulmuştu. Hasan Çavuş ve müfrezesi köye gelirse derhal kendisine malumat vereceklerdi.

Bir cuma günü idi, ertesi günü Ödemiş'in pazarı olduğundan hükümet kuvvetleri Keles (Kiraz) nahiyesinden Ödemiş'e dönüyorlardı. Müf-

rezede bulunan zaptiyeler yaya, mülazım Hüsni Bey ile Hasan Çavuş atlıydılar. Keles'ten geç hareket ettikleri için akşama doğru, Eselli köyü altında Arabın İsmail adındaki şahsın incir bahçesine varmışlar, orada misafir kalmışlardı. İsmail gelen müfrezeyi yemeklemişti. Kahveler içilmiş, gece de saat onu bulmuştu. Köylülerden biri Hasan Çavuş ile arkadaşlarının Arabın İsmail'in bahçesinde olduklarını efeye haber vermişti. Çakırca da çetesi ile koşarak Arabın İsmail'in bahçesine gelmiş, İsmail'i bahçesinin bir köşesine çekip sormuştu:

- İsmail hanayda kimler var?
- Arabın İsmail şaşırmış, ellerini ovuşturarak,
- Zaptiyeler var efe! demişti.
- İçlerinde Hasan Çavuş var mı?
- Var efe!

Efeler karanlıkta bir incir ağacının altına serilen hasırların üzerine oturmuşlar, Arabın İsmail onları da doyurmuştu. Çakırçalı Mehmet Efe hem yemek yiyor, hem de Hasan Çavuş ile mülazım Hüsni Bey'in muhabbetlerini oturduğu yerden dinliyordu. Kuleyi çevirip Hasan Çavuş'u öldürmek istemişti, lakin bahçe sahibi İsmail, efenin ayaklarına kapanmış, bu cinayet kendi bahçesinde işlenirse, hükümetin onu perişan edeceğini söyleyerek bu işin başka bir mahalde yapılmasını istemiş. ağlayarak yalvarmıştı. Efe, İsmail'in ricasını kabul etmiş, sabaha karşı kalkıp Kaymakçı mezarlığında pususunu kurmuştu. Sabah olmuş, müfrezeye kahvaltısını yapmış, mülazım ile Hasan Çavuş hayvanlarını hazırlatırken zaptiyeler de hazırlanmışlardı. Mülazım ile Hasan Çavuş'a hitaben İsmail (Hasan Çavuşa acıdığından):

- Beyim bugün Ödemiş pazarı, Kaymakçı yolu kalabalık olur, bahçe arasından gitseniz daha iyi olur, demişti.

Hasan Çavuş da İsmail'e şöyle demişti:

- Bahçeler arası uzundur İsmail, sonra sıcağa kalırız çabuk gidelim.

Zaptiyelere izin verilmişti ve onlar önceden hareket etmişlerdi. Mülazım Hüsni Bey ile Hasan Çavuş gerideydiler. Çünkü Hasan Çavuş, Çakırca'nın köyü Ayasuluk buraya yakın olduğu için bu yoldan geçerken daima ihtiyatı hareket ederdi. Bu korkusunu Hüsni Bey'e sezdirmemek için ona:

- Piyadeleri bırakalım gitsinler, biz de arkadan yavaş yavaş gideriz, demişti.

Hüsni Bey bu sözü uygun bulmuş, piyadelere önceden hareket emri verilmiş, Hüsni Bey ile Hasan Çavuş da arkadan yola çıkmışlardı. Hasan Çavuş akli sıra bir pusuya düşerlerse, önde giden piyadelere yayılım ateş açılması halinde kendisi geride kaldığından kurtulmuş olacağını düşün-

yordu. Bu ihtimal onu böyle ihtiyatlı davranmaya sevk etmişti. Fakat Çakırca'nın oğlu piyadelere ateş açmadı, onları martininin önünden geçirdi. Biraz sonra arkadan evvela mülazım Hüsni Bey göründü, Çakırçalı ona da bir şey demedi. Sıra Hasan Çavuş'a gelince tetikler inmiş, çıkan kurşunlardan biri Hasan Çavuş'un sağ kulağından girip sol kulağından çıkmış, kafatasını dağıtmıştı.

Atılan bu silah sesleri üzerine, Hüsni Bey silahların geldiği tarafa dönüp mezarlığı tarassut ederken, bindiği at çok cesur olduğundan, alışkanlık hasebiyle derhal at ateşin geldiği tarafa doğru şahlanmaya başlamış, o zaman Hüsni Bey şöyle bir ses işitmişti:

- Gelme Hüsni Bey, sana zararım dokunmasın!

Hüsni Bey ise hayvanı zaptedemiyor, kendini yere atmak istiyorsa da ona da muvaffak olamıyordu. Atın durmadan şahlanması ve mezarlık keşiğine doğru dönüp yürümesinden efeler kuşkulandı, hiç olmazsa hayvanı öldürelim diye silahlarını boşaltmışlardı. Çobanın attığı bir kurşun hayvanın eğerine rastlamış, oradan da Hüsni Bey'in vücuduna girmişti. Hüsni Bey at üstünde olduğu için, zeybeklerin attığı kurşun aşağıdan yukarı gitmiş, Hüsni Bey'in kalça kemiğini parçalayarak göbeğinden çıkmıştı. Bundan sonra zeybekler silahlarını havaya boşaltarak dan dan getirtilerileyle dağ yukarı gitmişlerdi. Hüsni Bey can acısıyla kendini hendeğe atmış ve çok kan zayı etmişti. Kaymakçı halkı hadiseyi hükümete haber vermişti. Gelen doktor Hüsni Bey'in yarasını sarmış ve köyden tedarik edilen iki kağı arabasıyla Hüsni Bey Ödemiş memleket hastanesine kaldırılmıştı. Hasan Çavuş'un cesedi de hastanede yıkanmış, Emmioğlu mezarlığına defnedilmişti. Mülazım Hüsni Bey'in gerek ağabeyi Rüstem Bey'in, gerekse dayısı Arap Mustafa Çavuş'un vaktiyle Hüsni Bey'e şu nasihati verdikleri söylenir:

87

- Oğlum Hüsni, Çakırca'nın oğlu kancıktır, şakaya gelmez. Dikkat et, seni bir pusuya düşürmesin.

Hüsni Bey hastaneye kendisini ziyarete geldiği zaman dayısına:

- Dayı sen bana vaktiyle söylemiştin, lakin ben Çakırçalı'nın oğlunun bu kadar kahpecesine hareket edeceğimi hiç tahmin etmemiştim. Ben de Hasan Çavuş'un narına yandım! demişti.

Çakırçalı Mehmet Efe, mülazım Hüsni Bey belki sağdır, kendini pusuya atmıştır kanaatine vardıği için Hasan Çavuş'un naaşı yanına gelip basınının gümüş saplı martini alamadığına hayatı boyunca üzülmüştür.

Mülazım Hüsni Bey de hastanede iki gün sonra ruhunu teslim etmişti. Söylentilere göre Hüsni Bey hakikaten bir askerdi ve çok cesurdu. Babası Moralı zaptiye ağası Uzun Hasan'dı. Büyük kardeşi binbaşı Rüstem Bey'dir. Kayınpederi de Pomak Hacı yüzbaşidir. Dayısı Arap Mustafa ise

Birgi'nin çavuşuydu. Mukadderata ne denir!

Hasan Çavuş'un böyle pek feci bir suretle öldürülmesiyle muhiti ona şu aşağıda metnini yazdığımız türküyü yakmıştır. Bu türkü bu havali sa-kinleri arasında şayidir:

Kaymakçı'dan çıktım başım da selamet
İki mezar arasında koptu kıyamet
Beni vurani sorarsan Çakırca Mehmet
Ağlama Zeynebim, ağlama ne gelir elden
Benim çektiklerim kendi dilimden

Kaymakçı'nın yolları demirden de sert
Yola da çıkınca kişnedi kır at
Çakırca'nın oğlu görmesin murad
Ağlama Zeynebim, ağlama ne gelir elden
Benim çektiklerim kendi dilimden

Hasan Çavuş'un iki karısı vardı, büyüğünün adı Zeynep'ti, o da Boş-naktı. İkinci karısı Emine'yi çavuş olduktan sonra almıştı, o Türküti. Zey-nep ile Hasan Çavuş'un her ikisi uzun boylu idiler, Hasan Çavuş Öde-miş'in Meşrutiyet mahallesinde, Çapacı sokağındaki on üç numaralı evi kendi yaptırmıştı. Hasan Çavuş'un her iki karısından da hiç çocuğu olma-mıştır. Çakırcalı Mehmet Efe, Hasan Çavuş dramı da böylece kapanmıştır.

Çakırcalı Mehmet Efe, Hasan çavuşu bu suretle yok ettikten sonra yi-ne kayıplara karışmıştı. Çünkü eşkıyanın parolası şudur: Vur, sonra kaç!

Hasan Çavuş'un Ali Çavuş adında bir kardeşi vardı, Ali Çavuş Çaylı köyünden zaptiye Yörük Mehmet'i alarak ağabeyinin intikamını almak üzere efenin ardına düşmüştü. Hasan Çavuş öleli daha bir ay olmamıştı, vaka mahallindeki kanlar hâlâ duruyordu. Çakırcalı Mehmet Efe, Boşnak Ali Çavuş'un kendisini aramak ve bir pusuya düşürmek üzere Yörük Mehmet ile teşrik-i mesai ettiğini ve Suçıktı yaylasına gittiklerini adamları vasıtasıyla haber almıştı. Çakırcalı bunun üzerine Dadbey (Başova) köyü ile Lübbey köyleri arasındaki Kara Çamlık'ta pususunu kurmuş ve Ali Çavuş ile Yörük Mehmet'i oracıkta öldürmüştü. Yörük Mehmet, çok cesur, mert bir delikanlı idi. O da Ali Çavuş'un narına yanmıştır!

Bu üçüncü vakayı müteakip çete, Keldağı tepesinin güney batısındaki tepeciğin başında bulunan iki kara kıl çadıra gitmişti. Bunlardan gün do-ğusundakine Hacı Mustafa ile Çoban Mehmet, batısındaki çadıra da Ça-kırcalı Mehmet ile Devci Kara Hüseyin oğlu Mehmet ve Harmancı oğlu Koca Ahmet girip yaslanmışlardı. Çete burada bir müddet istirahat ede-cekti, lakin hepsi bir arada bulunmuyordu. Bu iki çadırın sahibesi Cennet

abla (analık) Yunus Molla'nın halasıydı. Yunus Molla o sırada henüz on sekiz yaşlarında ya var ya yok, medresede okur bir talebe idi. Vakit sonba-har olduğundan medresede derslere başlanmış, hocasından da haber gel-miştir. Yunus Molla ertesi günü Bayındır'a tahsile gidecekti. Yatak ve yor-ganını sarıp Derebaşı istasyonuna götürülecekti, bunun için kendisine bir merkep lazım olmuştu. Köy ile istasyon arası epeyce aralıklıydı, hemen hatına halası Cennet gelmişti. Gidip onun eşeğini istemek üzere hızlı hızlı kara çadırlardan birine yaklaşıırken, köpekler yattıkları ahlat ağacının koyu gölgesinden fırlayıp mollaya hücum etmişlerdi. Bereket versin çadır yakındı, bizim molla kendini derhal telaşla çadıra atınca bir de ne görsün, iki silahlı adam dik dik kendisine bakıyordu. Molla, bu dehşetli manzara-dan ürkmüştü. Eli silahlı iki şahsı hiç tanıymıyordu ve şimdiye kadar da hiçbir yerde görmemişti. İlk işi şaşkınlıkla şöyle bir selam vermek oldu:

- Selamünaleyküm!

Şimdi sözü burada Yunus Mollaya veriyoruz:

"Oturanlar selamı aldılar. Güneş de Kayaköy tepesinin sırtlarında kay-bolmak üzereydi. Bu iki adam aralarında şöyle konuşmuşlardı: Kara yağız ve tıknazca olan (Hacı Mustafa), sivri burunlu olan arkadaşına (Çoban Mehmet),

- Sen kılmayacak mısın? dedi, Çoban da,

- Ben namazı boşlayverdim! derken, ben Allah var ya bunların zeybek olduklarının farkında bile değildim. Çünkü üstleri başları eskice idi, aklım sıra ben onları adam yerine bile koymamıştım. Hacı Mustafa kalktı, ikinci namazını farzlayıverdi ve namazdan sonra da benimle meşgul olmaya baş-ladı ve ilk olarak bana şu suali sordu:

- İmam sen buraya neden geldin?

- Halamı görmeye geldim.

- Halamı ne yapacan?

- Eşeğini isteyeceğim.

- Eşeği ne yapacan?

- Ben Bayındır'da medresede okuyorum, hocam ile arkadaşlarımdan ayrı ayrı birer mektup aldım, derslere başlamışlar, yarın sabah şimendüfer-le Bayındır'a gideceğim, onun için akşamdan eşeği alıp, sabahleyin yor-gan ve döşeğimi sarıp, Derebaşı istasyonuna götürüleceğim.

- Sen bizi tanıdın mı?

- Hayır tanımadım.

- Hinci sen köye varınca çadıra iki silahlı adam gördüm dersin sonra külahları değiştiriz ha!

Ben açılmıştım gayri, gülerek şöyle bir cevap verdim:

-Külahları neden değişelim? Sizin başımızda yazma fes, benim başımda

ise sarıkla fes var! Hem benim aklım böyle şeylere ermez, neyleyeyim ben bir mollayım.

Ben hâlâ bunların zeybek olduklarının farkında bile değildim. Ben iş matak olsun diye öyle söylemiştim, çünkü o kıyafette onlara kimse zeybek diyemezdi. Zira üstleri başları düzgün değildi, sizin anlayacağınız derbeyi gibi giyinmişlerdi!”

Molla Yunus bu işte haklıydı, çünkü bunlar daha yeni zeybek olmuşlar, güç hal ile ellerine birer kara martini geçirebilmişlerdi. Elbiseye daha sıra gelmemişti. Musa oğlu da af dilemişti. Geçen üç vaka şimdi onlara daha büyük salgınların yapılabilmesi için büyük ümitler vermişti. Gerçi serde daha acemilik vardı. Çete kara kıl çadırlara gelesi üç gün olmuştu, burada bir az dinleneceklerdi. Yunus Hoca yukarıda yazılı kısa muhavere-den sonra zeybeklerden müsaade istemiş ve halasından merkebi alarak köye dönmüştü.

Üst baş perişandı, kesede ise metelik yoktu ve kurban bayramı da gelip çatmıştı. Çakırcalı Mehmet Efe, bayramdan iki gün evvel Kayaköy'den bir adam çıkarmış, Ayasuluk'taki anası Aşşe ablaya şöyle bir haber yolla-mıştı:

- Kurban bayramında kurban kesmek lazımdır, kesmemek olmaz, ne bende ve ne de Hacı'da para var. Valide zahire ambarından beş on ayar satsın da bize kurban alacak kadar para göndersin.

Çakırcalı Mehmet Efe'nin dini taassubunu herkes bilir; kurbansız bayram olamazdı. Arife günü gelmiş çatmıştı ama, Ayasuluk'tan hâlâ bir ses yoktu. Efe yerinde duramıyordu. Ne yapsındı, düşündü düşündü şöyle bir fikir aklına geldi. Çadırın sahibesi efenin analığıydı, hemen analığına vardı, fikrini ona açtı ve,

- Cennet analık yarın bayramdır, kurban kesmek lazım, ne Hacı'da, ne de bende para var, Ayasuluk'tan para yetiştirmedi ne yapacağız bilmem! dedi.

Analık bir ara garip olmuştu, iki dakika geçmeden elinde kirli bir çıkın olduğu halde efenin yanına gelmiş, durmuştu:

- Mehmet oğlum, al bu çıkını, içinde dört altın var. Bu para ile birer koyun alın kesin, üstünü de bayram harçlığı yapın! Çakırcalı analığının bu ikramından çok memnun kalmıştı, lakin fikri bir dini meseleye takılmıştı ve bu mesele onu üzüp duruyordu. Acaba bu kurbanları Allah kabul eder miydi, etmez miydi?

Yüze çıktığı zaman bir gün Gölcük'e gelmiş, Halil Türkay'ı buldurmuş, yine göl kenarında oturup muhabbet ederlerken bir sırasını getirmiş de tamamen şer'i olan yukarıdaki kurban meselesini sormuştu. Şimdi burada sözü yine muhterem ve merhum hoca Halil Türkay'a bırakıyoruz:

“Efe yine yüzde idi, Gölcük yaşasına gelmişti. Göl kenarında oturur-

ken, ‘hoca efendi size bir mesele soracağım müsaade eder misiniz?’ demişti.

Ben de ‘memnun olurum’ dedim. Bana yukarıda geçen kurban parası hikâyesini sormuş, ‘bu kurbanlar bize helal midir, haram mıdır?’ demişti. Ben de güldüm ve şöyle bir cevap verdim:

- Eğer Cennet analık bu altınları size sizden korkarak ve çekinerek verdiyse tabii haramdır! Yok sizi birer evlat yerinde tutup da harçlık olarak verdiyse neden haram olsun, dedim. Efenin de öteden beri zihnini kurcalayan bu şer'i meseleyi bu suretle halledip bir netice almasından çok memnun kaldığı belliydi.”

Hacı Mustafa çadıra gelen imamdan utanmıştı. Kendilerini bu kıyafette görenlerin onları adam yerine koymamalarından pek haklı olarak üzüntü duymaya başlamışlardı. Hacı Mustafa yerinden fırlamış, doğruca efenin çadırına varmış ve ona bu üzüntüsünü anlatmış, artık birer kat elbise yapınma zamanının gelip çatmıştı söylemişti. Yunus Hoca'nın laubaliliğini de bu vesile ile söylemiş ve “bak bayram da geldi çatı” deyip kısa zamanda harekete geçilmesi için yalvarmıştı.

İlçede ise birbiri ardına geçen üç hadise dolayısıyla Çakırcalı Mehmet Efe çetesi halk arasında söylenmeye, İzmir gazeteleri de bu vakalarla meşgul olmaya başlamışlardı. Bir tesadüf eseri olarak o günlerde efenin köyünden de şöyle iki haber gelmişti:

I- Harun çorbacı bir gün Emirli çiftliğine giderken Ayasuluk'a uğramış, efenin anası Aşşe ablanın hatırını sormuş, efeye de selam bırakmış.

II- Ambarda zahire kalmamış!

Hacı bundan cesaret alıp, yukarıda geçen ricasını efeye tekid edince elbiseler için harekete geçilmesi kararlaştırılmış ve Davıyanlar'a köyden bir adam çıkarılmıştı. Elçi ilçe merkezi Ödemiş'e varıp doğruca Davıyanlar'ın basmacı dükkânına gidecekti. Elçi Davıyanlar'ın dükkânına varmıştı. Bu aile kalabalıktı, dükkânda tesadüfen Haçatur bulunuyordu, elçi Haçatur'a şunları demişti:

- Sabahlar hayrolsun çorbacı, efemin selamı va, on güne kada beş kat pıساد (takım elbise) hazırlayivesinla dedi. Haftaya geleen, alacan!

Haçatur tanımadığı bu adamdan yukarıdaki sözleri işitince, minderin üzerinde bir kere kıpırdamıştı. Elindeki tehvil (siyah ipek gaytan) ile çiçek işlemede olduğu camadanı yere bırakırken sormuştu:

- Hangi efe?

- Şey be, bizim Çakırca'nın oğlu Mehmet Efe!

- Seni buraya Mehmet Efe mi yolladı?

Elçi başını öne eğmiş ve yalnızca şunu söylemişti: Ha! (Evet demek).

- Pekâlâ, hada sen git, efeye selam söyle, biz elbiselerin çaresine baka-

lim, on güne kalma da arada bir gün yine geliver, belkim sana bir diyeceğimiz olur.

Haçatur köylüyü taklit ederek, mümkün olduğu kadar onun anlayacağı bir dil ile konuşmuştu. Elçi yine başını eğdi, tabakasından ufalama tütünden bir sigara sararken,

- He, olu! dedi, sigarasını sara sara çarşısı gezerken efelerin diğer siparişlerini almaya gitti.

Haçatur Çakırcalı Mehmet Efe'nin bu müraعاتından o kadar memnun kalmıştı ki, akşamı zor yapabiliyordu. Dükkânı kapayıp eve döndüğünde, bu ailenin en büyükleri Hacı Ohannes daha işinden eve gelmemişti. Biraz bekledi, nihayet erkekler işlerinden eve dönmeye başladılar, ilk olarak Hacı Ohannes gelmişti. Hacı Ohannes Zulam oğlu hanındaki üzüm, incir depolarından akşam olduğu için eve dönüyordu. Hacı Ohannes kapının tuncun tokmağını vurmuş, hem cebinden çıkardığı Ödemiş'in o maruf dokuma ipeklî mendilyle gözülüğünün camlarını siliyor, hem de kapının açılmasını bekliyordu. Evin karşısındaki Rum kilisesinin çanı da hazin hazin inliyordu. Nihayet kapı açıldığında beyaz merdivenlerden içeri giren Hacı Ohannes şöyle bir hitap karşısında kalmıştı. Haçatur karşığı misafir odasından oturduğu yerden, ağabeyisine

- Ka, Hacı müjde müjde! diye bağırdu.

Hacı Ohannes gülererek şöyle cevapta bulunmuştu:

- Ne var yine, Ödemiş'in zeytin aşarını aldık diye mi müjdeliyorsun, bu da bir iş mi kim?

- Ne aşarı, büyük hem de çok büyük bir iş!

Hacı Ohannes bu söz üzerine adımlarını açmış, salonun mermer döşemelerine hızlı hızlı basarak yürürken kızlarına şöyle seslenmişti:

- Çocuklar bana bir kahve pişirin!

Haçatur'la Hacı Ohannes misafir odasında epeyce konuştular. Bu muhavere devam ederken ailenin bütün erkekleri de gelmişler ve bu tatlı muhabbete iştirak etmişlerdi. Neşe, sevinç yerindeydi, o gece Davityanlar'ın evinde sanki bayram vardı. Ne oluyordu, bu neşe nedendi? Neden olacak, Çakırcalı Mehmet Efe'den selam gelmiş, onlardan pısdad istiyordu. Artık Çakırcalı çetesi Davityanlar'ın olmuştu, onların kucağına düşmüştü. Aynı zamanda Emirli çiftliği de kurtulmuştu.

Karaoğlu'nun Birgi sancağı mütesellimi Karaoğlu isminde bir zattı. Bu Karaoğlu'nun Ödemiş ovasında bir çiftliği vardı; Küçük Menderes bu çiftliğin içinden geçirdi. Karaoğlu ölünce, bu çiftlik çocuklarına kalmıştı. Karaoğlu'nun biri oğlan iki çocuğu vardı. Oğlan Ahmet Bey isminde bir zattı. Bu çiftliği kendi aralarında taksim etmişlerdi. Ahmet Bey, kendi hissesinde geniş mikyasta pamuk ziraatı yapardı. Bu çiftlik şu suret-

le çevrelenirdi: Batıda Mezgitli-Pirinççi çayından başlar, doğuda Emirli madeni dahil Beydağ bucağının Halı köyünde biterdi. Çiftliğin içinde iki de maden vardı; Emirli'de antimon, Halı köyünde cıva madeni. Ahmet Bey burada ziraat yaparken işini kaybetmişti. Pamuk mahsulü birkaç yıl para etmemiş, İzmirli ihracat tacirlerinden ve Ermeni milletinden Persenköğlu denilen adama borçlanmış ve kendi hissesini ona ipotek yapmıştı. Külliyeleti para kaldırmış, bu borcu ödeyemeyince de Persenköğlu çiftliği zapt etmiş ve Ödemiş zenginlerinden ve Ermeni milletinden Davityan ailesine satmıştı. Ahmet Bey iflas ettikten sonra son günlerini sefalet içinde geçirmiş, Ödemiş'te han köşelerinde ölmüştür. Çiftliğin bir hissesi bu suretle Davityanlar'a geçince, bunların lideri Harun, çiftliğin diğer hissesi olan kızın hissesini de parça parça satın almak istemişti. Karaoğlu'nun damadı, Bademiye köyünden Kayalıoğlu'ndan istemiş, ancak Kayalıoğlu da vermemişti. Harun bu defa işi zora dökmüştü. O günlerde dağda gezmekte olan ünlü zeybek Toscalı'yı kandırmış ve onun vasıtasıyla Kayalıoğlu'nu ölümlü tehdit ettirmişti. Kayalıoğlu da korkusundan karısının hissesini Davityanlar'a cüzi bir para mukabilinde icara vermeyi kabul etmişti. Bu hal yıllarca sürmüştü Toscalı Zeybek son günlerde bu Kayalıoğlu'nun hissesini kendi nam ve hesabına ektirmeye başlayınca, Davityan ailesi bu defa da Toscalı Zeybeği öldürmek için harekete geçmişti. Yukarıda geçtiği üzere lider Harun çorbacı, Çakırcalı Mehmet Efe zeybek olunca Ayasuluk'a varmış da efenin anası Aşşe ablanın hatırını sormuş, efeye de ayrıca selam bırakmıştı.

İşte Harun çorbacı bu halisane niyetle (!) Çakırcalı'nın oğlunu elde etmeye çalışmış ve akabinde emelinde muvaffak olmuşsa da ileride görüleceği üzere bu çiftlik meselesi Davityan ailesini mahv ve perişan etmiştir.

Davityan ailesi yalnız çiftliği kurtarmakla kalmayacak, aynı zamanda eskisi gibi aşar soygunculuklarına devam edeceklerdi. Bu defa Çakırcalı'nın oğluna dayanarak Türk çiftçisinden, Türk köylüsünden fazla fazla aşar tahsil yapacaktı. Çünkü Davityan ailesinin Toscalı Zeybeğe, bilhassa çetesinde bulundurduğu Kamalı kızana itimatları azalmıştı. Çiftlik işleri de iyi gitmiyordu, bunun için bu kapitalist ailenin istikbali karanlığa doğru gidiyordu! Zira Toscalı, Davityanlar'a yaptığı hizmetin mükâfatını fazlaıyla görme arzusuna düşmüştü. Kendisini sıkıştırmaya başladığı için Harun, Toscalı'dan ümidini kesmişti, artık bundan hayır beklemek doğru olamazdı. İşte bu akşam Davityan ailesi kadın erkek sofa başında toplanmışlardı. Başta Hacı Ohannes, Haçatur, Harun, Hayk, Seroppe olduğu halde meclis toplanmıştı ve meclise Harun başkanlık ediyordu. Harun çok şeytan bir adamdı, ailenin dış ticaret ve ziraat işlerine ve bilhassa çiftliğe o nezaret ederdi. Bütün Ödemiş ovasındaki köylüler nezdinde itibar

fevkalade yüksekti. Bu ailenin erkekleri tahsilli insanlardı, en küçükleri Seroppe Türk hukuk mektebini bitirdikten sonra Paris-Sorbon hukuk mektebini ikmal etmişti. Davityan ailesini teşkil eden unsurlar işte böyle müthiş ve zeki insanlardı. Lakin iki yıldır çiftliklerine güçlükle gidebiliyorlardı. Çanlı bahçedeki zeytinyağı fabrikası ile kösele fabrikaları o kadar muazzam idi ki, bu iki fabrikanın elektrik ile çalıştırılması için daha o zamanlarda Gölcük suyundan faydalanmak çareleri aranmış, Seroppe vasıtasıyla Paris'in meşhur su mühendislerinden ikisi celp edilerek gölün suyunun sondajı bile yaptırılmıştı. Mevcut yatağın bu iki fabrikanın, dolayısıyla şehrin tenvirine kâfi gelmeyeceği anlaşılınca bu projeden vazgeçilmişti. İşte bu kapitalist aile hiç durmuyordu. Bir taraftan çiftlik, diğer taraftan iki fabrika harıl harıl çalışıyordu. Üstelik Ödemiş'in zeytin, hububat aşarını da bu aile alıyordu. Bunlar bir aile değil, sanki bir hükümet teşkilatı kadar geniş işler yapıyorlardı. Harun, kır atın üzerinde Ödemiş ovasında bu teşkilatı idare ederken, Ödemiş'teki konaklarında gece gündüz ilçenin bütün memurları başta kaymakam, mal müdürü, idare meclisi üyeleri ve belediye başkanı olmak üzere Türk eşrafı kadeh tokuşturuyor, ızzat ve ikramla karşılanıyorlardı. Harun çorbacının o günlerde elinde iki kuvvet vardı:

I- Hükümet memurları,

II- Toscalı zeybek.

Bu iki kuvvete ilaveten üçüncü bir kuvvet de altın idi. Bunun içindir ki bu üç kuvvete dayanan Harun Çorbacı, Ödemiş ovasında at oynatur ve bir derebeyi gibi yaşar, saltanat sürerdi. Lakin son günlerde Toscalı çetesi onun uykularını kaçınıyordu. Eh şimdi ise babadan zeybek olan Çakırcalı Mehmet Efe'den selam gelmişti, Çakırcalı Mehmet Efe daha çikalı bir seneye bile olmamıştı. Bu kısa zamanda üç mühim vaka yapmış, üçünü de kendi lehine kaydetmiş, bu suretle kahramanlığını ispat etmişti. Bunlardan elbise istiyordu, tamam bundan daha iyi fırsat mı olurdu? Elbiseler takdim edilirken, Çakırcalı Mehmet Efe'ye söyleyip, son günlerde Harun'un uykusunu kaçırın ve kendisini hiçe saymaya başlayan Toscalı çetesini imha ettirmek ne iyi bir şey olurdu? Hem kıranlar, vuruşanlar Türkütü, bu suretle onlar da azalmış olurlardı. Onlar da varsın azalsınlar, eksilsinlerdi. Davityan ailesi güya akılları sıra böyle iki tarafı birbirine kırdırmakla maksatlarına nail olacaklarını ümit ediyorlardı. Çakırcalı'nın isteği hakkında hemen karar verildi.

En ağırından ve en pahalısından beş takım zeybek elbisesi bir hafta içinde bütün çarşı taranarak, esnaf dolaşarak tedarik edilecekti. O günlerde Ödemiş çarşısında ağır zeybek elbisesi yapanların başında Adalı Kazanasız adındaki bir Rum bezirgânı geliyordu. Başta Kazanasız olduğu halde, Adalı diğer Rum terzilerin dükkânları gezilecek, hangisinde bu-

lunursa alınacaktı, para, fiyat bahis konusu değildi. Bu iş yine Haçatur'a havale edildi, işi o takip ve intaç edecekti. Bunlara ilaveten efeye biraz da harçlık ve martini ile fişenk (bu kısım ihtiyarı idi) eklenecekti.

Haçatur elbiseleri ve bu sayılan ilaveleri beş günde tamamlamıştı. Fişenklere de kuyumcu Kel Hayım hazırlayacaktı. Altıncı günü elçi Yirik Mehmet çıktı geldi. Haçatur Yirik'e bu sefer bir kahve ısmarladı. Çiçek gibi en ağır işlemeli ve çuhanın üzerine tabiat çiçekleri taklit edilmiş Fransa'nın meşhur Lyon fabrikalarının mamullerinden zeytuni renkteki koyu mavi çuhalardan mamul ve siyah tehvil ile işlenmiş gülleri havi beş takım zeybek elbisesi ta pabucundan püskülüne kadar hazırlanmıştı. Yalnız feslere sarılan oyalı yazmalarla kenarları işlemeli çevreler Türk köylü kızları- na bırakılmıştı! Onlar bunları efelerine elbette hazırlarlardı.

O günlerde bir takım zeybek elbisesi şu parçaları ihtiva ediyordu: 1. Fes, püskül; 2. Cepken; 3. Camadan; 4. Zıbın; 5. Kuşak (Acem şalı); 6. Meşinden silahlık; 7. Pirpol saat; 8. Şalvar; 9. Tozluk; 10. Pabuç; 11. Kaput.

İşte böyle bir takım elbise o günlerde ancak yirmi Osmanlı altınına tedarik edilebilirdi. Yukarıda müfredatı yazılı elbiselerden beş takımı Haçatur bir hamal vasıtasıyla akşamdan evlerine göndermişti. Elçi Yirik, sade kahvesini içmiş, odun gibi ufalanmış tütünden sardığı sigarasını tellendire tellendire Haçatur önde, o arkada Davityanlar'ın Meyhanec boğazındaki evlerinin arka kapısına varıp durmuşlardı. Elçi Yirik eşeğini handan almak üzere ayrılmış, on dakika sonra hazırlanıp kapı arkasındaki bohçaları kendir heybesinin iki gözüne yerleştirerek ayrılmıştı. Haçatur elçiye bir de mektup vermiş. Mektubun muhteviyatı sonradan işae⁴² edildiğine göre, "Harun'un pazar günü efeleri Çanlı bahçedeki fabrikada bekleyeceğine dair" imiş.

Elçi Yirik Mehmet doğruca Keldağ silsilesinin batugüneyindeki küçük tepelerden ovaya hâkim olanının üzerindeki iki kara kıl çadırdan batısındaki varmış, içeri girmişti. Beş zeybek hemen soyunmuş, getirilen yeni elbiseleri giymişlerdi. Bunlar ısmarlanırken, köylü ve Yörük kızlarının da kınalı parmaklarıyla kenarları ipekli ve kılbadanla işlenmiş kırmızı bağlama bağlıkları silahlıklarının kenarından dışarı sarkıtmuşlar, oyalı yazmalarını da feslerine dolamışlardı. Artık şimdi bunlar da birer derebeyi gibi giyinmişler ve tam zeybek kılığına girmişlerdi.⁴³

42 İşae: Şüyu ettirme, yayma (S.Y.).

43 Yazar Halil Dural yazma metnin 145-148 sayfaları arasında, "okurlarımıza yukarıda müfredatı geçmiş bir takım zeybek elbisesinin daha bir tafsilatısını ikinci bir yazı ile veriyoruz, ta ki anlaşılmadık bir noktasi kalmasin" diyerek zeybek elbiselerini çok ayrıntılı bir şekilde anlatmıştır (S.Y.).

Bu yeni elbiseleri giyince Hacı Mustafa keyiflenmiş ve efesine hitaben, "gayri bir oyun yakıştı" demişti. Çoban kızana bağlamasını eline almasını işaretlemişti. Çoban kızan da iki telli lirik sazını asılı durduğu çadır direğinden almış vurmaya başlamıştı. Efe de hakikaten çok güzel ve zevkle bir zeybek oyunu oynamıştı.

Pazar sabah şafakla çete, Davityanlar'ın Çanlı bahçedeki fabrikalarına varmış, biraz sonra güneş doğarken Harun çorbacı da fabrikaya gelmişti. Harun'un Ödemiş'te hazırlatıp getirdiği katmerler yenmiş, efe ile Harun fabrikanın yazıhanesine çekilmişler ve baş başa vermişler, öğleye kadar uzun bir görüşme yapmışlardı. Sonradan şayi olduğuna göre bu konuşmanın hedefi Toscalı çetesinin imhası imiş! Efe Harun'a,

- Harun çorbacı, elbiselerden memnun kaldık, borcumuz ne kadardır bilelim! deyince, Harun gülerek:

- Borç da nedir ki, mübarek olsun efe. Daha üstelik biz sana vereceğiz, ta ki siz memnun kalasınız ve bizim başımızda olan büyük felaketten bizi kurtarasınız! demişti.

- O da nedir ki?

- Ne olacak, malum değil mi? Senin Toscalı Zeybek, bizim çiftliğe postu serdi, şimdilik yansını kendisi ektirip biçtiriyor, fakat yarın bütününü isteyecek ve ekese!

Efe gülmüş ve,

- E ne olacak, varsın birkaç yıl Toscalı eksin biçsin, siz zengin bir bezirgânsınız! O ise dağda gezen bir zeybek, ona da para lazım değil mi? demişti.

- Efe, yedi sekiz yıldır Toscalı Efe'yi gözettik, bize yaptığın hizmetin belki de yüz mislini verdik.

- Size ne gibi hizmeti var Toscalı'nın?

- Canım efem, çiftlik Karaoğlu'nun değil miydi? Ahmet Bey'den Perzenkoğlu'na geçti, ondan da biz satın aldık. Çiftlikte başka bir hisse daha var. Şimdi o parçaya Toscalı Zeybek kumanda etmek hevesine kapıldı, kendi ektirip biçtiriyor!

- Şimdi ne yapmalı?

- Orası senin bileceğin iş efe, bizi bu beladan kurtarırsanız, elbette biz size mükâfatını fazlasıyla öderiz!

- Ne verebilirsiniz?

- ...?

Sonradan şayi olduğuna göre bu beş takım elbiseden maada Davityanlar Çakırcalı Mehmet Efe'ye üç yüz gümüş mecdiye vaad etmişlermiş!

Çakırcalı Mehmet Efe-Harun mülakatı o gün öğleye kadar sürmüştü ve Toscalı çetesinin imhası planı bu görüşmede kararlaştırılmış. Ancak bu

işin aceleye gelmeyeceğini, bir fırsatını bulup işi böylece halletmek lazım geldiğini efe Harun'a söylemiş ve kendisinin müsterih olmasını temin etmişti.

Çakırcalı Mehmet Efe kendisinden önce dağa çıkmış ve yedi sekiz yıldır dağda gezen Toscalı çetesini dağıtacak, Davityanlar'dan hem para alacak, hem de Ödemiş'te ün salmış bir efenin yerine geçip bu namı kendisi alacaktı!

Toscalı Kimdir, Nerelidir, Nasıl Zeybek Olmuştur

Toscalı Zeybek Çakırcalı Mehmet Efe hakkında daim şu cümleyi kullanır ve onu küçük görürdü:

- O Çakırca'nın oğlu da kim oluyormuş?

Toscalı Zeybek, Ödemiş'in Beydağ bucağına bağlı Korga köyündendir. Şeceresi Köse Ali oğlu Mehmet'tir. Halk arasında bu zeybek Köselerlioğlu Mehmet Efe diye söylenirdi, Toscalı onun soyadıdır. Toscalı gençliğinde bir kabahat işlemiş, hükümet onu İzmir cezaevine göndermişti. Mahpushanede iken birçok mahpusun yaptıği gibi, Toscalı da mahpushane muhafızlarından bazı jandarma mülazım ve yüzbaşlarıyla tanışmış, onların bazılarıyla da senli benli olmuştu. Toscalı, köyünden, evinden, dostlarından gönderilen yiyeceği, menkulara müteallik erzakı onlarla beraber yer ve iyi de konuşurdu. Toscalı mahpusluk müddetini İzmir cezaevinde bu suretle bitirmeye çalışırken, bir gün kendisine anasından şöyle bir mektup gelmişti. Mektubun içerisinde şunlar yazılıydı:

"Öğlum Mehmet; kardeşinin yavuklusunu bizim köyden Molla Haliloğlu ile birkaç çapkin birleşmişler, kaçırılmışlardır. Bu adamlar bununla da kalmayarak daha ileri varmışlar, bizim koyun sürümümüzü de kardeşinin önünden alıp geçmişler ve hayvanları kendi ralarında paylaşmışlar."

Toscalı zeybek bu kötü haberi alınca, tabii canı sıkılmış ve cezasını bitirince doğru köyü Korga'ya varıp, bu adamların birkaçını öldürmüştü. Hükümet Toscalı'yı tutup tekrar Ödemiş cezaevine hapsedmişti. Tesadüf o günlerde de Toscalı'nın İzmir cezaevinde iken tanıştığı Arnavut mülazım yüzbaşı olmuş ve Ödemiş jandarma kumandanlığına tayin kılınmıştı. Bu yüzbaşı mahpushaneyi teslim alırken çok sevdiği ve can ciğer dostu Toscalı Mehmet ile karşılaşmış, ona bir iyilik yapmak üzere hemen kaymakama çıkmış ve şöyle yalvarmıştı:

- Damda [cezaevi] katleden maznun Korga köyünden Toscalı Mehmet adında bir delikanlı vardır. Ben bu adamı İzmir'den tanırım, iyi zararsız bir gençtir, her işe gelir! Bunun elinden çıkmışsa o bunda haklıdır. Mehmet'i damdan kaçıralım! Varsın serbest dolaşsın, burada böyle çelik gibi bir delikanlı dört duvar içinde otura otura ne kazanacak. İleride sırası ge-

lince belki bize de bir faydası dokunabilir. Bizim böyle adamlara ihtiyacımız vardır.

Yüzbaşı kaymakamın zayıf damarını bulmuş ve o günkü görüşmelerden pek iyi netice almıştı. Akşamüstü yüzbaşı, Çiftçi adındaki Mehmet Çavuşu cezaevine göndermiş ve Toscalı'yı isticab etmek bahanesiyle makamına çağırılmış, usulcacık kulağına şunları fısıldamıştı:

- Mehmet, bizim haberimiz yokmuş gibi damın duvarını delip kaçabilirsin!

Yüzbaşı bu işte çok haklıydı. İzmir valisi Hacı Naşit Paşa'nın zeybekler hakkında muvaffakiyetle tatbik ettiği programın üstünden tam dokuz yıl gibi uzun bir zaman geçmişti. Evet, dokuz yıldır Ödemiş'in dağları zeybeksiz kalmış, bu imha programı neticesinde Küçük Menderes çayır-liklarında o zamandan beri nisbi bir sükûnet hüküm sürmekteydi. Lakin dağ dediğin zeybeksiz olur muydu? Hususiyile Bozdağlar ve Beydağlar. Toscalı bu can çiğir dostu ağasından bu cesareti alınca, içeriden arkadaş edindiği birkaç mahkûmu da kandırıp birlikte çalışmaya başlamışlardı.

Harçla ve itinayla yapılmış olan Ödemiş cezaevinin taş duvarını, elde ettikleri bazı demir aletlerle delmeye başladılar. Bu iş için bir hafta gibi az bir zaman kâfi gelmişti, artık her şey hazırdı. Bir gün sabahleyin güneşle beraber Toscalı ve üç arkadaşı faaliyete geçerek cezaevinin sokak çıkeline düşen duvarından açıkları delikten sokağa fırlamışlar ve tam hamam kapısına doğru bükülmüşlerdi. Aşağıdan, Hamam mahallesinden hükümete, vazifesi başına gelmekte olan süvari jandarma Süllünün Süleyman bu kaçakların cezalılar olduklarını biliyordu. Hemen belinden tabancasını çekecek mahkûmlara hitaben "Durun len, kıpırdaman, yakarın!" demiş ve bu sözleri söylerken de Süleyman tabancasını iki el havaya doğru boşaltmıştı. Mahkûmlardan Toscalı'dan gayrisi bu emre itaat etmişti. Toscalı Mehmet, jandarma Süleyman diğer arkadaşlarıyla meşgul olurken fırsattan istifade etmiş ve bir aralık bulup sıyrılarak Hamam mahallesine doğru kaçıp gitmişti. Silah sesini işiten hükümetteki jandarmalar koşup gelmiş ve bu üç mahkûmu bağlayıp tekrar koğuşa götürmüşlerdi. Yüzbaşı daha mesai saatine vakit var diyerek evinde kahvaltısıyla meşguldü ve hükümete henüz gelmemişti. Fakat maksat hasıl olmuştu, Toscalı Zeybek varacağı yere varmıştı. Keyfiyeti yüzbaşıya söylemek üzere bir jandarma çıkarmışlardı. Yüzbaşı telaşlı telaşlı hükümete gelmiş, Toscalı'nın kaçtığını ve diğer üç mahkûmun tutulduğunu öğrenince yüreğine ferahlık gelmişti.

Yukarıda Ödemiş dağları dokuz yıldır zeybeksiz kalmıştı demişti; Toscalı Zeybek bu perdeyi bu suretle yırtmış ve artık zeybek olmuştu. Toscalı Zeybek cezaevinden kaçınca doğruca köyüne varmış, kendi köylüsü ve çok aziz arkadaşı, dostu Koca Dağdelen'i bulmuştu. Uzun bir görüşmeden

sonra, beraberce dağda gezmeyi kararlaştırdılar ve dağa kaçtılar. Bir müddet iki kişi gezdiler, Toscalı'nın İzmir cezaevine iken götürüldüğü İsmail isminde samimi bir arkadaşı vardı ve bu adam da Kamalı Mustafa'nın dayısı oluyordu. Toscalı Mehmet zeybek olduktan sonra, bir gün arkadaşı Kocadağdelen ile birlikte mahpushane arkadaşı İsmail'in Kurucuova civarındaki dere içinde bulunan evine çıkıp gelmişler ve İsmail'e misafir olmuşlardı. Toscalı burada birkaç gün kalacaktı. (Kamalı Mustafa, Çakırca oğlu Mehmet'in kaçırılmak istediği dünya güzeli Yörük kızının hamisiydi. Çakırca ise, yanlışlıkla Kamalı'nın karnısını evden dışarı çıkarmıştır, bunu ileride Kamalı faslında göreceğiz. İşte bu hadisenin içinde yer alan ve bu baskında arkadaşı bulunan Piç Hasan ile Kör Hasan'ı Kamalı öldürmüştü. Bu cinayetleri işledikten sonra Kamalı da Keles'ten Bekir oğlunu yanına almıştı ve o da Toscalı gibi dağda geziyordu.) Toscalı, İsmail'in evine varınca, muhabbet arasında İsmail, Toscalı'ya şöyle bir teklifte bulunmuştu:

- Mehmet, bizim hemşirenin oğlu Mustafa'nın elinden bir vukuat çıktı, onu yanına alıp gezdirsen ya!

- Yanındaki Bekir oğlunu savsın gelsin!

Kamalı Mustafa da o günden itibaren Toscalı çetesine kızan olmuştu. Kamalı'dan sonra, Manısalı Arap Hatemi oğlu Habip ve yine Korga köyünden Küçük Dağdelen'in çeteye girmeleriyle çetede kızan sayısı beş olmuş, artık çete kuvvetlenmişti.

Toscalı Zeybek hükümetten hiç çekinmezdi, çünkü yüzbaşı dostu ve aynı zamanda hamisi idi. Toscalı topluyor, beraberce yiyorlardı. Çetenin Ödemiş merkezinden ve civarından hiç ayrıldığı yoktu. Kışın bağ ve bahçe kulelerinden birine yaslanırlardı. Hatta tıraşları geldiğinde Ödemiş berberlerinden birini çağırıp tıraş bile oldukları şayidir.

Toscalı çetesi, bu minval üzere 1308 (1892) ile 1316 (1900) tarihleri arasında sekiz yıl korkusuzca dağlarda dolaşmış, hayli işler yapmış ve birçok da cana kıymıştı. Halbuki saray, 1299 (1883) tarihinde tertiplenen zeybeklerin imhası hareketinden sonra eski Aydın vilayetinde Türk çeteleri kalmadığına kani idi. Çünkü her gün İzmir vilayet makamından mutat şu telgraflı alıyordu: "Saye-i şahanece asayiş ber-kemaldır!"

Halbuki aksine, sekiz yıldır Ödemiş dağları yine eşkıya ile dolmaya başlamıştı. Saray bunları bilmiyor değildi, hafiyeler vasıtasıyla zeybeklerin çoğalmakta olduklarını gelen jurnallerden pekâlâ anlıyordu. Lakin bu seferki hadiseler Çakırcalı Ahmet ve bilhassa Osman Zeybek zamanlarındaki gibi gürlütlü değildi. Nispeten sessiz ve daha ziyade mahalli kalıyordu. Saray bu hale göz yummak mecburiyetinde kalmıştı ve işi izam⁴⁴ ettirmişti.

44 İzam: Büyütme, büyük nazarıyla bakıp, lüzumundan ziyade ehemmiyet verme (S.Y.).

yordu. Acaba bu mahalli şekavet, durup böyle kalacak mıydı? Aksine bu hal yine şekavete bir başlangıç da olabilirdi. Nihayet bir gün İzmir valisi sıkıştırılmış ve dağda gezen eşkıyanın kimler oldukları ve niçin imhası ci-
hetine gidilmediği sorulmuştu. Vilayet makamı, bu sefer de şöyle bir tek-
lif öne sürerek sarayı uyuşturmuştu: Çeteye dahil kızanları öldürenlere bir
miktar para vaat edilirse, bunların halk tarafından imha edilebilecekleri bir
tedbir olarak ileri sürülmüştü. Vilayetin bu teklifi sarayca kabul edilmiş ve
şöyle bir emir gelmişti: "Dağda gezmekte olan Toscalı Mehmet'i öldüre-
ne bin, kızanlarından birini öldürene beş yüz altın verilmesi münasip gö-
rülmüştür."

Toscalı ile yüzbaşı daim mektuplaşırlardı, aradaki elçi ise Toscalı'nın
amcasının oğlu Molla Ali idi. Ayrıca Yahya adında bir elçi daha vardı.
Bunlardan Molla Ali sıkça, Yahya da lüzum hasıl oldukça yüzbaşıya gelip
gidiyorlardı. Sarayın vilayete gönderdiği telgraf, meratibe riayeten yüzba-
şıya gelmiş, onun masasında uyuklamıştı. Yüzbaşı Ali Molla'yı makamına
çağırılmış ve her ihtimalde karşı şunları söylemişti:

- Efeye selam söyle, hakkında şöyle bir tel geldi. Ben kendisine Yahya
ile mektupla da bildirdim, sen de söyle kendisini öldürene bin, kızanları-
ndan birini öldürene de beş yüz altın vaat olunuyor. Eski yataklarının yan-
larına varmayın!

Yahya ile Ali Molla yüzbaşının mesajını ayrı ayrı efeye götürmüşler,
mektubu teslim ettiklerinde de efe elçilere benim bunlardan haberim var
 demişti.

Şimdi burada Toscalı Zeybeğin amcasının oğlu Ali Molla konuşuyor:
"Efe bana döndü ve 'Al şu elli altını yüzbaşıya götür, bize biraz fişenk
göndersin!' dedi. Efe yalnız yüzbaşı ile değil, diğer hükümet memurları-
yla da sıkı fıkı dosttu. Lakin bunun böyle olduğunun yüzbaşı farkında bile
değildi. Ben paraları aldım, Ödemiş'te bir ev kiraladım. Sureta zeybekler-
den kaçırıyordum. Hükümet kuvvetlerine sığınmış gibi kaza merkezi-
ne gelip oturmuştum. Halbuki asıl vazifem yüzbaşı ile efe arasındaki geldi
gitti işleri idi. Para çıkını üç gün sonra cebime indirip, doğruca yüzbaş-
ının evine vardım ve kapının halkalarının birini vurdum. Vakit akşam
üzerydi, yüzbaşı vazifeden dönmüş, gecelik entarisini giymiş, havuz ba-
şında oturmuş kahve içiyordu. Çocuklardan biri koşarak kapıya geldi, be-
nim geldiğimi söyleyince,

- Alın içeri! dedi.

Ben içeri girince gösterilen sandalyeye oturdum. Cebimden Öde-
miş'in maruf ipekli bir mendiliyle bağlı elli altını çıkarıp masanın üzerine
bırakınca, kapıyı açan çocuk haykırmıştı:

- Baba, bizim efeye gönderdiğimiz mendil yine bize geldi!

Aradan bir hayli zaman geçmişti, yine bir gün Yahya Ödemiş'e gel-
miş, beni bulmuştu. Ben eski Kendir pazarı kahvelerinden birinde otu-
ruyordum. Yahya'nın elinde yine bir mendile bağlı elli altın vardı. Yah-
ya bana dedi ki: Bunları yüzbaşıya götürüp, mukabilinde fişenk alacak-
sın!

Ben bu paraları da yukarıda yazıldığı üzere ikinci defa yüzbaşıya götü-
rüp teslim ettim ve şunları söyledim:

- Efenin selamı var, bir torba daha fişenk istiyor!

Yüzbaşı paraları alırken, şöyle dedi:

- Yarın fişenkleri zaptiye Arnavut Kâmil ile Arapkazık mahalline kadar
çıkartayım, sen oradan Kâmil'den teslim alır götürürsün, efeye verirsin!

Ben ertesi günü fişenkleri Arnavut Kâmil'den aldım ve efeye teslim et-
tim."

İşte saltanat idaresi zamanında işler böyle idi. Dağda gezen eşkıyalar
fişensiz kaldılar mı, hemen jandarma kumandanına müracaat ederlerdi.
Kumandan da beylik fişenkleri para mukabilinde çetelere satardı. Bir mü-
sademe oldu mu, faraza iki yüz fişenk yakıldıysa, iki bin fişenk sarf olundu
diye yüksek makamlara raporlarını takdim ederlerdi. Satılan fişenklerin
cetvelleri bir suretle dolduruldu. Çünkü bu devirde yüzbaşı gayri Türk,
jandarmanın çoğu gayri Türk'tü. Osmanlı İmparatorluğunu çöktüren de
bu gibi adamlardı. Zira bunlar vazifeyi yurt aşkıyla değil, para mukabilin-
de görüyorlardı. O çağda bu adamlar aynı zamanda hükümette âmir vazi-
yette idiler. Bunların halleri devletin şeref ve haysiyetini kırınıyordu. Balkan
harbi de bize bunun pekâlâ bir misalini verebilir.

İşte Toscalı Zeybek, hamileri ve efendileri sayesinde Ödemiş dağların-
da ve Küçük Menderes çayırıklarında korkusuz at oynatır ve dolaşırken
Davıyanlar'a geçen Emirli çiftliğinin genişlemesinde de hayli yardımcı ol-
muştu. Davıyan ailesi Toscalı'nın forsundan ilk zamanlar çok faydalan-
mıştı. Harun, Toscalı çetesini elde bir kalkan gibi kullanmasını bilmiş,
çiftliğin ikinci kısmını yani Karaoğlu'nun hemşiresine ait hisseyi de Tosca-
lı'nın hisse sahibini tehdit Davıyanlar ekip biçmeye başlamışlardı. Bu ka-
darla da kalmadı, çiftliğe bitişik ne kadar münbit ve mahsuldar topraklar
varsa, bunların çiftliğe ilhakı Davıyan ailesinin başlıca emelleri arasına
girdi. Lakin son zamanlarda yüze çıkarılmak istenilen Toscalı zeybekliği
bırakınca ona da geçim lazımdı. Bunun için o da son zamanlarda Karaoğ-
lu'nun hemşiresine ait toprakları kendi nam ve hesabına ektirmeye başla-
mıştı. Onun bu tasavvuru, Davıyan ailesi ile aralarının açılmasına sebep
olmuştu. Şimdi Harun, yeni zeybek olan ve Davıyanlar'dan elbise isteyen
Çakırca'nın oğlunu kolundan tutmuş, Toscalı çetesini ona imha ettirmek
sevdasına kapılmıştı.

Davıyan ailesi yalnız Emirli çiftliği ile iktifa etmiyor, yukarıda geçtiği üzere kazanın bütün aşarını da hükümetten satın alıyordu. Fabrikalarla, çarşının göbeğindeki tıklım tıklım dolu manifatura mağazaları, Boyalık tımarının en münbit kısımlarında yüzlerce dönüm incir bahçeleri ve çekirdeksiz üzüm bağları bilhassa zikre şayandı. Bu kadar geniş ölçüde iş yapan bir aileye yaslanan Toscalı, maiyetindeki beş kızısıyla o günlerde Küçük Menderes çayırıklarında elde silah dolaşıyordu. Bu vadide rakipsiz gezen Toscalı artık silahı bırakıp çiflikte yatacak ve bir ağa gibi yaşayacaktı.⁴⁵

Son günlerde gerek yüzbaşı, gerekse memleket eşrafı Toscalı'nın kabahatini affettirmek üzere hükümete müracaat etmişlerdi. Toscalı'nın yüze çıkacağı şayiası dillerde söylenmeye başlamıştı. İşte bu havadis Harun'un uykularını kaçırmıştı. Çünkü çiftlik elden gidiyordu. Çiftliğin böyle kısmen de olsa elden çıkması, yarın bütününü tehlikeye koyabilirdi.

Toscalı Çetesi Yüzde

Hükümet erkânının ve eşrafın çalışmaları ile Toscalı çetesi yüze çıkarılmıştı. Af merasimi Toscalı'nın kendi bucak merkezi olan Balyanbolu'da (Beydağ) yapılmış, merasime Ödemiş hükümet erkânıyla, memleket eşrafından bazıları davet edilmişlerdi. Toscalı Mehmet Efe bu davetlere bir ziyafet vermiş, merasim bu suretle sona ermişti.

Toscalı yüze çıktıktan sonra yukarıda geçtiği üzere mahpushane arkadaşları İsmail'e (Kızan Kamalı'nın dayısı) misafirliğe gitmişti. Orada da bir hafta davul çaldırmuşlar, içmişler, eğlenmişlerdi. Toscalı çetesi Kurucova deresinde eğlenirken Ödemiş eşrafından ikinci bir grup, efeye geçmiş olsuna gelmişti. Bunların arasında Harun çorbacı da vardı. Halbuki Harun buraya iyi niyetle gelmemiş, Çanlibahçede Çakırcalı Mehmet Efe ile hazırladıkları planın tatbikine memuren efe tarafından gönderilmişti.

Akşam üzeri misafirler Ödemiş'e dönmüşlerdi. Harun, Toscalı ile birlikte yalnız kalmıştı. Toscalı bir haftadır misafir kaldığı İsmail'in evinden ertesi günü ayrılacaktı. Bunu işiten Harun, düzme bir lisan kullanarak Toscalı'ya şu teklifi yapmıştı:

-Efe buraya kadar gelmişken beni çiğneyip geçecek misiniz? Ne olur Kocabahçe'ye (Emirli çiftliği) varıp bir kuzu da orada yiyelim! Ondan sonra köye dönersin.

Akşamüstü kafalar kiriliydi, Toscalı bu yapmaca davete hiç endişe etmeden şu cevabı vermişti:

45 Tıpkı Voyvoda filmi gibi.

- Gidelim Harun çorbacı, gidelim. Var hazırlan, biz sabahleyin arkadan gelirim.

Tuzak kurulmuş, Çanlibahçe planı tatbik mevkiine girmişti. Harun kır ana binip dere içinden ayrılmış ve gidip keyfiyetten Çakırcalı Mehmet Efe'yi haberdar etmişti. Efe de hazırlanmış, pususunu kurmuştu.

Şimdi burada Toscalı'nın amcasının oğlu olup hadisenin içinde bulunan Ali Molla'yı dinleyeceğiz:

"Sabah oldu, ev sahibi İsmail bizi doyurdu, bir müddet sohbet ettik, efemiz bize,

- Sıcağa kalmadan davranalım, Harun çorbacı kuzuyu hazırlamıştır, ancak öğleye kadar çiftliğe varabiliriz. Hadan bakalım! demişti.

Biz ne bilelim, beş arkadaş İsmail'e veda ederek ayrıldık ve bir hayli de yol aldık. Kocabahçenin önünde bir höyük vardır, bu höyüğün başında bir kadın oturmuş, elinde kirmanını çeviriyor, koluna doladığı burmasından çektiği yünleri büküyordu. Kamalı Mustafa bu kadını uzaktan dikkatle seyrediyormuş, biz ise işin farkında bile değildik. Bir aralık kadın höyüğün başından kaybolunca, arkadaşımız Kamalı Mustafa bundan şüphelenmiş ve efesine,

- Efe, -eliyle höyüğü göstererek- şu tepede bir iş var. Epeyce bir zamandır orada bir kadın duruyordu, bizi görünce şimdi aşağıya doğru kayıp gitti. Biraz tetikte bulunalım, o zina Çakırcalı buralarda imiş! demişti.

Efe Toscalı Mehmet, kızını Kamalı'nın bu lafi üzerine güldü ve yanına gelerek, sağ eliyle Mustafa'nın tüfeğinin namlusundan tuttu ve şunları söyledi:

- O Çakırcı'nın oğlu da kim oluyormuş? Bu kadar korkak olma Mustafa yürü bakalım!

Biz beş arkadaş tepenin başına çıkmadan etekten geçtik ve Kocabahçe'ye dahil olduk. Kocabahçe Emirli çiftliğinin merkezideydi, teşkilat [kule ve müstemilatı] hep orada kurulmuştu. Önde efeyle Koca Dağdelen konuşarak ve şakalaşarak yürüyorlar, biz de arkalarından kuleye doğru gidiyorduk. Epeyce yol yürüdüğümüzden hem yorulmuş ve hem de acıkmıştık. İlk olarak efe kule kapısının mandrazını sağ eliyle bastırmaya çalışırken, ansızın içeriden dehşetli ve korkunç bir ses çıkmasını mı?

-Teslim ol Toscalı!

-Eyvah! Biz ne olduğumuzu bilemeden müthiş bir tuzaga düşmüştük. Çakırcı'nın oğlu sözünü daha ağzından çıkarırken kapının aralıklarından martiniler boşaltılmış, ilk iki kurşunla önde bulunan efe Toscalı Mehmet ile Koca Dağdelen kapının önüne sırtüstü düşmüşlerdi. Üçüncü bir kurşunla Küçük Dağdelen yaralanmışsa da, yaralı olduğu halde kendini kuyunun başındaki büyük taştan oyulmuş taş teknenin arkasına atmış ve kendini si-